

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Kateřina Hlouřková

Trestný čin znásilnění

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 15. 05. 2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 151 800 znaků včetně mezer.

Kateřina Hloušková

V Praze dne 15. 05. 2020

Poděkování

Ráda bych vyjádřila poděkování vedoucímu diplomové práce panu JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc. za cenné připomínky a rady, i za jeho čas a ochotu při vedení mé diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Skutková podstata trestného činu znásilnění	3
1.1. Objekt.....	4
1.2. Objektivní stránka.....	5
1.3. Subjekt	11
1.4. Subjektivní stránka	12
1.5. Kvalifikovaná skutková podstata.....	13
1.6. Vývojová stadia trestného činu znásilnění.....	17
1.6.1. Příprava.....	17
1.6.2. Pokus.....	18
1.6.3. Dokonání.....	18
2. Odlišnosti od trestného činu sexuálního nátlaku a trestného činu pohlavního zneužití	20
2.1. Sexuální nátlak (§ 186).....	20
2.2. Pohlavní zneužití (§ 187).....	23
3. Trestný čin znásilnění od roku 1961	25
3.1. Trestní zákon č. 140/1961 Sb.	25
3.2. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.	28
3.3. Úmluva Rady Evropy o prevenci potírání násilí vůči ženám a domácího násilí.....	28
4. Typologie pachatele trestného činu znásilnění	32
4.1. Pachatel s poruchou sexuální preference	33
4.2. Pachatel bez poruchy sexuální preference	35
5. Oběť trestného činu znásilnění	38
5.1. Zákon o obětech trestného činu	38
5.2. Oběť znásilnění jako zvlášť zranitelná oběť.....	40
5.3. Ochrana oběti trestného činu znásilnění před sekundární viktimizací	43
6. Vyšetřovací úkony	47
6.1. Výslech	48

6.2.	Ohledání místa činu	52
6.3.	Prohlídka těla	54
6.4.	Rekognice	55
6.5.	Expertizy	58
7.	Latentnost trestného činu znásilnění	60
	Závěr	64
	Seznam použitých zkratk	66
	Seznam použitých zdrojů	67
	Seznam tabulek a obrázků	74
	Abstrakt.....	75
	Klíčová slova	75
	Abstract	76
	Key words	76

Úvod

Trestný čin znásilnění je jedním z často diskutovaných témat, protože tento čin zasahuje významným způsobem do sféry lidské důstojnosti, svobody rozhodování v pohlavních vztazích, a také morálních zásad. Tento trestný čin totiž svojí závažností přináší psychickou újmu oběti a zároveň ovlivňuje její sexuální život, a to v řadě případů i celoživotně.

Problematikou znásilnění se v různé míře zabývá řada vědních oborů – psychologie, kriminologie, sexuologie, viktimologie. Navíc tento trestný čin prošel v poslední době zásadními změnami v české legislativě.

Toto téma své diplomové práce jsem si vybrala, protože jsem strávila několik měsíců jako stážistka na Městském státním zastupitelství v Praze, kde jsem se setkávala s tímto trestným činem a uvědomila si, jak závažný tento trestný čin je a jak velký dopad má na život oběti. Mým cílem je poukázat na to, že se jedná o téma významné, které se může týkat každého z nás, a proto si zaslouhuje naši pozornost. Ve své diplomové práci se budu snažit problematiku trestného činu znásilnění přehledně zpracovat, a to z pohledu trestněprávního i kriminologického. Cílem této práce je věnovat se především specifickým otázkám trestného činu znásilnění, jako je například latentnost, dopady znásilnění na obět, typičtí pachatelé atd. Jako zdroje budou v práci použity knižní zdroje, internetové zdroje, odborné články i judikatura.

V první kapitole nejdříve objasním základní pojmy, které s tímto tématem souvisejí – skutkovou podstatu trestného činu znásilnění a její obecné a typové znaky, dále pak kvalifikovanou skutkovou podstatu, která je její modifikací a vyznačuje se vyšší škodlivostí a nebezpečností pro společnost. Také se budu věnovat konkrétním pojmům, které mohou činit problém při jejich interpretaci, a to například pojem pohlavní styk, soulož, bezbrannost a další. V závěru první kapitoly bych se ráda zmínila o vývojových stádiích trestného činu znásilnění, tj. o jeho přípravě, pokusu a dokonaném trestném činu.

V druhé kapitole vysvětlím rozdíly mezi trestným činem znásilnění, trestným činem sexuálního nátlaku a trestným činem pohlavního zneužití. Všechny tyto trestné činy mají společné znaky, a proto je vhodné se zorientovat v jejich odlišnosti a zároveň pochopit jejich vzájemný vztah.

V následující kapitole nastíním nedávnou historii trestného činu znásilnění, konkrétně od r. 1961. Také se budu věnovat novele z roku 2001, která byla významná pro tento trestný čin z pohledu možného předmětu útoku i rozšíření objektivní stránky. Současnou právní úpravu trestného činu znásilnění podle § 185 rozeberu podrobněji. Ráda bych zmínila i poněkud kontroverzní tzv. Istanbulskou úmluvu, která se dané problematiky úzce dotýká a která má hodně příznivců, ale i odpůrců.

Čtvrtá až sedmá kapitola bude pojednávat o trestném činu znásilnění z pohledu kriminologického.

Ve čtvrté kapitole se budu zabývat typologií pachatele, jeho motivy a příčinami chování, a rozčleněním pachatelů do kategorií podle typických znaků na pachatele s poruchou sexuální preference a pachatele bez poruchy sexuální preference. Budu se také věnovat obecné charakteristice typického pachatele znásilnění.

Následující kapitola bude věnována obětem trestného činu znásilnění, a to i z pohledu zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů. Zaměřím se zde také na proces viktimizace a její prevenci a také na ochranu oběti před tzv. sekundární viktimizací.

V šesté kapitole budou rozebrány jednotlivé vyšetřovací úkony. Budu se věnovat především výslechu, ohledání místa činu, prohlídce těla, rekognici a expertizám, neboť tyto úkony shledávám pro trestný čin znásilnění jako nejtypičtější.

Závěrečná, sedmá kapitola, bude řešit otázku latentnosti trestného činu znásilnění, tedy tzv. skrytou kriminalitu. Trestný čin znásilnění totiž patří mezi trestné činy s nejvyšší mírou latence a to z důvodu, že podstatná část obětí znásilnění tento akt vůbec nenahlásí orgánům činným v trestním řízení. Přitom je trestný čin znásilnění jedním z nejvíce traumatizujících trestných činů, který má vážné následky nejen pro oběť, ale i pro její nejbližší okolí.

1. Skutková podstata trestného činu znásilnění

Trestný čin znásilnění je zařazen v trestním zákoníku do hlavy třetí zvláštní části vedle dalších deseti trestných činů v sexuální oblasti. Objektem těchto trestných činů je především lidská důstojnost, dále pak svoboda rozhodování v pohlavních vztazích, zdravý vývoj dětí, zásady v pohlavních vztazích a mravní zásady. Předmětem útoku a zároveň i pachatelé mohou být jak ženy, tak muži.¹

Z legální definice trestného činu obsažené v § 13 odst. 1 trestního zákoníku vyplývá, že trestný čin musí splňovat tři obligatorní podmínky. Jedná se o protiprávnost, trestnost podle trestního zákona a znaky uvedené v trestním zákoně. Všechny tyto podmínky musí být splněny kumulativně. Znaky uvedené v trestním zákoníku dělíme na obecné a typové. Mezi obecné znaky patří věk², přičetnost³, rozumová a mravní vyspělost u mladistvých⁴ a mezi typové objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. Skutková podstata je tvořena skupinou znaků, a to objektem, objektivní stránkou, subjektem a subjektivní stránkou. V každé skupině znaků jsou některé znaky obligatorní a některé fakultativní. Do obligatorních znaků patří objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka, přičemž pokud některý z nich chybí, nelze vůbec hovořit o skutkové podstatě trestného činu. Fakultativní znaky skutkové podstaty trestného činu jsou takové znaky, které nemusí existovat u všech skutkových podstat, a řadíme mezi ně například cíl, motiv a pohnutku.⁵

Jednotlivé trestné činy lze od sebe odlišit právě díky souhrnu typových znaků. Navíc tyto znaky vyjadřují i typovou škodlivost, která z nich vyplývá pro společnost.⁶ Aby byl dodržen požadavek zásady trestního práva *nullum crimen sine lege certa a nulla poena sine lege certa*, musí být skutkové podstaty co nejvíce jasné, přesné a určité. Výběr znaků skutkových podstat je úkolem zákonodárce, který je vybírá podle toho, proti jakým škodlivým jednáním je třeba společnost chránit.⁷

¹ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 608.

² Viz § 25 trestního zákoníku.

³ Viz § 26 trestního zákoníku.

⁴ Viz § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

⁵ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 135-171.

⁶ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GRÍVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné.* 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 97.

⁷ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 168-169.

Skutková podstata trestného činu znásilnění obsahuje i mnoho pojmů, které z hlediska právní kvalifikace konkrétního případu mohou být problematické. Existuje například velmi tenká hranice mezi *souloží* a *pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží*. Problematický z hlediska výkladu může být i pojem *donucení* či *zneužití bezbrannosti*. Tyto pojmy bych ráda objasnila na základě čerpaných zdrojů, zejména pak judikatury. Relativní novinkou je, že za trestný čin znásilnění může být trestně odpovědná i právnická osoba.

1.1. Objekt

Objektem trestného činu jsou společenské hodnoty, zájmy a vztahy, proti kterým směřuje trestný čin a které jsou chráněny trestním zákonem. Objekty dělíme dle míry obecnosti na obecné, druhové a individuální. Obecný objekt je soubor nejdůležitějších vztahů, zájmů a hodnot, které chrání trestní zákoník. Pomocí druhového objektu je vyjádřena širší nebo užší skupina podobných chráněných zájmů, které patří do jedné oblasti, jedná se tedy o druhové rysy individuálních objektů. Jednotlivé skupiny druhových objektů určují systém dělení hlav ve zvláštní části trestního zákoníku a pořadí hlav má vyjadřovat důležitost chráněných hodnot. Individuální objekt je nezbytným znakem skutkové podstaty a vyjadřuje jednotlivý zájem u každého ustanovení ve zvláštní části trestního zákoníku, tudíž chráněný zájem a hodnotu vyznačuje nejvíce konkrétně.⁸

Trestné činy, které se týkají sexuální oblasti, mají společný druhový objekt, a to lidskou důstojnost v pohlavní sféře.⁹

Předmět útoku

Předmět útoku řadíme do skupiny fakultativních znaků skutkové podstaty trestného činu, a proto se na rozdíl od objektu nevyskytuje u všech trestných činů. Předmětem útoku mohou být jak lidé, tak i věci. Jako věc si lze představit například zvěř nebo ryby u trestného činu pytláctví.¹⁰ Na předmět útoku trestného činu pachatel bezprostředně útočí a takovým

⁸ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání*. Praha: Leges, 2019, s. 176-183.

⁹ KUČHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice, s. 85.

¹⁰ Viz § 304 trestního zákoníku.

jednáním zároveň zasahuje i objekt. Intenzita, jakou byl zasažen předmět útoku, může být přitěžující okolností a může tak mít význam při ukládání trestu.^{11,12}

Předmětem útoku u trestného činu znásilnění může být kterýkoli člověk. Každý člověk má právo svobodně rozhodovat o svém pohlavním životě, nezávisle na pohlaví, věku, i na způsobu jeho života. Může se tak jednat například o partnery, bývalé partnery, manžele, bývalé manžele, druha, družku či o osoby, které spolu dříve měly pohlavní styk.¹³ Pokud je předmětem útoku dítě nebo dokonce dítě mladší 15 let, je to s ohledem na ustanovení § 185 odst. 2 písm. b) a odst. 3 písm. a) trestního zákoníku, důvod k použití vyšší trestní sazby.¹⁴ Dřívější právní úprava považovala za možný předmět útoku pouze ženu. Na znásilnění muže se hledělo jako na trestný čin vydírání, toto se změnilo novelou trestního zákona č. 140/1961 Sb. provedenou zákonem č. 144/2001 Sb.

Pokud je pachatel manželem, partnerem nebo druhem oběti, vyžaduje se v takovém případě souhlas poškozeného dle § 163 trestního řádu. Souhlas poškozeného se vyžaduje nejen pro zahájení trestního stíhání, ale i pro jeho pokračování, pokud již bylo zahájeno, a souhlas může vzít poškozená osoba zpět až do té doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Takový souhlas ale není vyžadován vždy, a to v případech, kdy trestným činem znásilnění byla způsobena smrt, poškozený je omezen ve svéprávnosti kvůli duševní poruše, je osobou mladší patnácti let, nebo poškozený nedal souhlas pro strach z výhrůžek, byl pod nátlakem nebo tak neučinil z důvodu své závislosti či podřízenosti.¹⁵

1.2. Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu vyjadřuje způsob spáchání trestného činu a také jeho následky. Skládá se z jednání, následku a příčinného vztahu (kauzální nexus) mezi jednáním a následkem, což jsou její obligatorní znaky. Může se ale skládat i z fakultativních znaků, a to předmětu útoku, času jednání, místa jednání, účinku a dalších.¹⁶

¹¹ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 183-184.

¹² Viz § 42 trestního zákoníku.

¹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář.* 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1834-1848.

¹⁴ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 611.

¹⁵ Viz § 163a trestního řádu.

¹⁶ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 185.

Objektivní stránka u trestného činu znásilnění spočívá v tom, že pachatel „jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti“.¹⁷

Trestný čin znásilnění je typický tím, že je v něm obsaženo dvojí jednání pachatele. První jednání lze spatřovat v tom, že pachatel užije násilí, pohrůžky násilí, pohrůžky jiné těžké újmy nebo zneužije bezbrannosti. Druhé jednání spočívá ve vykonání pohlavního styku. Pokud se budeme zabývat spolupachatelstvím¹⁸ v případě trestného činu znásilnění, postačuje, že jeden pachatel se dopustil prvního jednání a jiný pachatel se dopustil jednání druhého, přičemž se jednalo o společné jednání v úmyslné formě zavinění.¹⁹ Lze si tak například představit, že jeden pachatel by znásilňovanou osobu svázal a druhý s ní pak vykonal pohlavní styk.

Pohlavní styk

Podstatou pohlavního styku je fyzický kontakt s druhou osobou stejného či odlišného pohlaví, který vede k ukájení pohlavního pudu. Jedná se tak o soulož (*coitus*), jiné pohlavní styky, které jsou způsobem provedení srovnatelné se souloží, a ostatní formy pohlavního styku.²⁰

U soulože se jedná o „*spojení pohlavních orgánů muže a ženy*“, přičemž postačuje, pokud je mužský pohlavní úd zasunut do pochvy ženy pouze částečně. Při takovém jednání nemusí dojít k porušení panenské blány (*deflorace*) ani k pohlavnímu uspokojení ze strany pachatele.²¹

O jiný pohlavní styk, který je způsobem provedení srovnatelný se souloží, se jedná dle judikatury u orálního pohlavního styku, tj. když žena stimuluje pohlavní orgán muže vložím do úst (*felace*) nebo muž ústy stimuluje ženská rodidla (*cunilinctus*), a u análního pohlavního styku (*coitus analis*).²² Dále sem lze zařadit i zasouvání předmětů do pochvy ženy, pokud napodobuje pohyby mužského pohlavního údu. U případů, kdy pachatel

¹⁷ Viz § 185 odst. 1 alinea 1 alinea 2 trestního zákoníku.

¹⁸ Viz § 23 trestního zákoníku.

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 621.

²⁰ Tamtéž, s. 621.

²¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1834-1848.

²² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 535/2009.

zasouvá své prsty do pochvy ženy (*penetratio digitibus*), mohou vznikat pochybnosti, zda je řadit do této skupiny pohlavních styků provedených způsobem srovnatelným se souloží.²³ Při posuzování, zda se jednalo o pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, je rozhodující srovnatelná závažnost psychických i fyzických následků u oběti. Z tohoto důvodu je tak nutné se zabývat tím, jaké psychické a fyzické následky takové jednání mělo u oběti, a podle toho učinit správnou kvalifikaci trestného činu.²⁴ Zda došlo k uspokojení pachatele, není důležité.²⁵

Otázkou, zda zasouvání prstů do pochvy ženy je možné chápat jako pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, se zabýval mimo jiné Nejvyšší soud České republiky. Z jeho rozhodnutí vyplývá, že za určitých okolností a v určitém případě lze takový způsob pohlavního styku subsumovat pod pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží. O takový případ může jít, pokud dojde jednáním pachatele k hlubokému zasouvání prstů do pochvy ženy. Pokud ale dojde pouze ke krátkému a povrchovému vniknutí prstů do pochvy, uvedený soud se přiklání spíše k názoru, že půjde o pohlavní styk dle § 185 odst. 1 trestního zákoníku, nikoli o pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží dle § 185 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku.²⁶

Mezi ostatní formy pohlavního styku lze zařadit například ohmatávání genitálií.²⁷ Podstatné je, že dosahuje menší intenzity a nespĺňuje požadavek srovnatelné závažnosti psychických a fyzických následků, jako kdyby došlo k souloží.

Z výše uvedeného vyplývá, že hranice mezi souloží a pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží je vytyčena požadavkem srovnatelných fyzických a psychických následků a každý případ je nutno posuzovat individuálně vzhledem k okolnostem a dopadům znásilnění.

²³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1834-1848.

²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1834-1848.

²⁶ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 4. 2015, sp. zn. 2 To 17/2015.

²⁷ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 621.

Násilí a pohrůžka násilím, pohrůžka jiné těžké újmy

Násilí zde chápeme především jako využití fyzické síly k překonání vážně míněného odporu, cílem je dosažení pohlavního styku se znásilňovanou osobou. Dle teorie se násilí dělí podle formy na *vis absoluta* a *vis compulsiva*. O násilí ve formě *vis absoluta* se jedná v případech, kdy oběť nemůže projevit svou vlastní vůli. Násilí ve formě *vis compulsiva* je takové násilí, které zcela nevylučuje projev vůle oběti, ale ovlivňuje psychiku oběti s cílem donutit ji, aby se nátlaku podrobila. V obou těchto případech je odpor překonán nebo je mu zamezeno použitím fyzické síly a nezáleží přitom, zda jde o odpor kladený nebo pouze očekávaný. Násilí může směřovat proti osobě, ale i proti věci, s cílem učinit tak nátlak na vůli oběti.²⁸

Násilím ve smyslu § 185 odst. 1 alinea 1 je použití fyzické síly proti vážně míněnému odporu oběti za účelem dosažení pohlavního styku. Není ale nutné, aby znásilňovaná osoba projevila zřejmý fyzický odpor, nýbrž postačuje, že pachatel musel být zřejmý nesouhlas s takovým jednáním ze strany znásilňované osoby.²⁹

Dle § 119 trestního zákoníku je za násilí považováno i jednání, kdy „*pachatel jinou osobu uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným obdobným způsobem*“. Lstí je vyvolání nebo využití něčího omylu za účelem dosažení vlastního cíle. Lstí pachatel uvádí jinou osobu do stavu bezbrannosti, například podáním omamných prostředků. Za obdobný způsob se považuje ten, který nespočívá ve využití nebo vyvolání omylu, ale má s tímto způsobem podobné prvky. Obdobný způsob tak bude například situace, kdy pachatel využije nemoc poškozeného k uvedení do stavu bezbrannosti. Za bezbrannost se považuje stav silné opilosti, stav silného omámení narkotiky, ale i hluboký spánek.³⁰

Pohrůžka násilí může být pohrůžkou násilí bezprostředního, ale i budoucího. Vždy ale musí dojít k osobnímu kontaktu mezi pachatelem a znásilňovanou osobou, ať už při vynesení pohrůžky násilí nebo po ní, na rozdíl od trestného činu vydírání dle § 175 trestního

²⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1305-1306.

²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2017, sp. zn. 3 Tdo 680/2017.

³⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1305-1306.

zákoníku, kde osobní kontakt není vyžadován. Pohrůžka nemusí směřovat proti napadené osobě.³¹

Za jinou těžkou újmu lze považovat například újmu majetkovou, ale i újmu na cti, dobré pověsti nebo zahájení trestního stíhání.³²

Donucení

Donucením rozumíme překonání vážně míněného odporu znásilňované osoby nebo její podlehnutí pro vyčerpanost, zřejmou beznadějnost nebo upuštění od dalšího projevu vzdoru pro strach z pohrůžky násilí.³³ O trestný čin znásilnění půjde i v případě, že pachatel donutí jiného k pohlavnímu styku s jinou osobou.³⁴

Pokud je znásilňovaná osoba svolná k pohlavnímu styku s pachatelem, nelze to považovat za její souhlas s takovým jednáním, pokud tak činí jen z toho důvodu, že neví, jak se dál bránit, a nevidí jiné možné východisko.³⁵

Nejvyšší soud Československé republiky se zabýval případem, kdy znásilňovaná osoba projevila méně intenzivní odpor s pohlavním stykem a pachatel z toho dovodil, že tento odpor byl pouze předstíraný. Zmiňovaný soud rozhodl, že v takovém případě by se jednalo o skutkový omyl negativní. Při takovém omylu pachatel neví o okolnostech, které naplňují znaky trestného činu, a z tohoto důvodu pachatel neodpovídá za úmyslný trestný čin. Dále soud konstatoval, že odpovědnost pachatele ovšem není vyloučena v případě, kdy znásilňovaná osoba projevuje menší odpor pouze z důvodu svého opožděného vývoje a pachateli je taková skutečnost známa. V takovém případě by totiž pachatel znal okolnosti naplňující znaky trestného činu znásilnění.³⁶

Pokud pachatel znásilňovanou osobu záměrně uvedl do psychické či fyzické bezbrannosti a tato osoba nebyla z tohoto důvodu schopna vyjádřit nesouhlas s pohlavním

³¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1834-1848

³² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1834-1848.

³³ Tamtéž, s. 1834-1848.

³⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 1. 1977 sp. zn. 4 To 40/76.

³⁵ MITLÖHNER, Miroslav. *Trestní právo hmotné*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 79.

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. 1. 1978 sp. zn. 2 Tz 26/77.

stykem, nebude se v takovém případě jednat o negativní skutkový omyl pachatele, protože i zde by pachatel znal skutkovou okolnost, která je znakem trestného činu znásilnění.³⁷

Odpor znásilňované osoby musí být důkazně prokázán. Projevuje se například tím, že znásilňovaná osoba pachatele bila, kousala, škrábala, pokusila se o útěk, volala o pomoc, prosila pachatele, ať od jednání upustí atp.³⁸

Zneužití bezbrannosti

Pojem bezbrannost je vymezen ustálenou judikaturou: „*Za bezbrannost ženy lze považovat jen takový její stav, ve kterém není vzhledem k okolnostem činu schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna klást odpor jeho jednání.*“³⁹ Mezi příčiny bezbrannosti lze zařadit například i opilost nebo spánek.⁴⁰

Z judikatury vyplývá, že za bezbrannost lze považovat i nízký věk dítěte. Dítě v nízkém věku totiž často nedokáže vyhodnotit danou situaci, nechápe vážnost takového jednání ze strany pachatele. Často tak nemá pocit, že by mělo pachateli odporovat.⁴¹ Dle mého názoru tak může jít například o případ, kdy osoba, kterou dítě zná, po něm bude vyžadovat, aby se nechalo hladit na intimních partiích. Dítě nízkého věku se v takovém případě může domnívat, že se jedná o projev náklonnosti a že je takové jednání mezi lidmi, kteří se znají, běžné. Pokud je ale dítě dostatečně vyvinuto na to, aby dokázalo zhodnotit situaci a vyslovit nesouhlas s takovým jednáním, o bezbrannost ve smyslu § 185 odst. 1 alinea 2 se v takovém případě jednat nebude.⁴²

O zneužití bezbrannosti může jít i v případě, kdy pachatel využije fyzickou i duševní nevypělost oběti, a to zejména, pokud se tak stane na odlehlém místě.⁴³

Z judikatury je také patrné, že se nemusí jednat jen o absolutní bezbrannost, tedy že oběť není vůbec schopna projevit svou vůli, nýbrž stačí, že tato schopnost je zásadně snížena. Do stavu bezbrannosti se tak může dostat například i pacientka při gynekologickém

³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 929/2011.

³⁸ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 610.

³⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994, sp. zn. 3 To 105/93.

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN Rudolf. *Trestní právo hmotné.* 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 621.

⁴¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994, sp. zn. 3 To 105/93.

⁴² Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994, sp. zn. 3 To 105/93.

⁴³ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. 10. 2004, sp. zn. 5 To 100/2004.

zákroku, kdy provádění zákroku zásadně omezuje její vůli tím, že není schopna při zákroku dostatečně vyhodnotit situaci a dostatečně reagovat.⁴⁴

Od bezbrannosti je třeba odlišit závislost oběti, kdy je sice omezena v rozhodování a může být odkázána na pachatele, ale stále má určitou možnost se svobodně rozhodnout. Může se jednat i o psychickou závislost, kdy by pachatel oběti tvrdil, že je léčitel a jako jediný ji může zachránit od nemoci a způsob jeho léčby spočívá mimo jiné i ve vykonání pohlavního styku. Potom se jedná o trestný čin sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 2 trestního zákoníku, nikoli o trestný čin znásilnění dle § 185 trestního zákoníku.⁴⁵

1.3. Subjekt

Subjektem se rozumí pachatel trestného činu ve smyslu § 22 trestního zákoníku, ze kterého plyne, že pachatelem je ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo se o takový čin pokusil či ho připravoval.⁴⁶ Pachatelem znásilnění může být žena, muž i skupina osob.⁴⁷ Za pachatele se považuje i spolupachatel a účastník.⁴⁸ Ale tito, na rozdíl od pachatele, nenaplnili svým jednáním všechny znaky trestného činu.⁴⁹ Pachatelem může být fyzická osoba, která je v době páčání trestného činu příčetná a dovršila věk 15 let. U mladistvých⁵⁰ zde musí být splněna i podmínka rozumové a mravní vyspělosti. U některých skutkových podstat trestných činů je okruh subjektů omezen, a to v případech, kdy určitý trestný čin může spáchat pouze konkrétní subjekt, speciální subjekt nebo u tzv. vlastnoručních deliktů.⁵¹

Od 1. 1. 2012, kdy vstoupil v účinnost zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „TOPO“), může být obecně pachatelem trestného činu i právnická osoba. Vzhledem k tomu, že v ustanovení § 7 uvedeného právního

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 929/2011.

⁴⁵ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 4. 2013, sp.zn. 2 To 12/2013.

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 149.

⁴⁷ WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010, s. 554.

⁴⁸ Viz § 113 trestního zákoníku.

⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 149.

⁵⁰ Mladistvým je dle § 2 odst. 1 písm. c) zákona o soudnictví ve věcech mládeže, pokud zákonem není stanoveno jinak: „Ten, kdo v době spáčení provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku; má se za to, že mladistvým je i ten, kdo v době spáčení provinění dovršil patnáctý rok věku, ale u něhož není možné bez důvodné pochybnosti určit, že v době spáčení provinění překročil osmnáctý rok věku.“

⁵¹ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 206-208.

předpisu obsahující negativní výčet trestných činů, za které právnická osoba není trestně odpovědná, se nenachází trestný čin znásilnění, může být za tento trestný čin právnická osoba trestně odpovědná. Dříve byl § 7 TOPO formulován jako výčet pozitivní, kdy zákon vymezoval, za které trestné činy může být právnická osoba trestně odpovědná. Do tohoto výčtu byl zařazen trestný čin znásilnění novelou provedenou zákonem č. 141/2014 Sb., účinnou od 1.1.2015. Původně se o zařazení trestného činu znásilnění do pozitivního výčtu vůbec neuvažovalo.⁵² Důvodem zařazení trestného činu znásilnění do § 7 TOPO bylo splnění požadavků plynoucích ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU. Tato směrnice, která byla přijata dne 13. 12. 2011, se zabývá pohlavním zneužíváním, pohlavním vykořisťováním a pornografií v případech, kdy jsou předmětem útoku děti. Účelem bylo, aby právnické osoby bylo možné považovat trestně odpovědné za trestné činy související s touto problematikou.⁵³ K překlopení z pozitivního výčtu v § 7 TOPO na negativní došlo v roce 2016 novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb., účinnou od 1. 12. 2016. V současné době může být právnická osoba trestně odpovědná za všechny trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, kromě trestného činu soulože mezi příbuznými.⁵⁴

1.4. Subjektivní stránka

Subjektivní stránka trestného činu vyjadřuje vnitřní psychický vztah pachatele k trestnému činu. Obligatorním znakem je zde zavinění, a to ve formě nedbalosti či úmyslu. Mezi fakultativní znaky řadíme pohnutku a cíl, které nemusí být součástí každé skutkové podstaty trestného činu.⁵⁵ Z § 13 odst. 2 trestního zákoníku vyplývá, že „*k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění*“, přičemž zavinění z nedbalosti postačí pouze v těch případech, kdy je tak výslovně uvedeno. U trestného činu znásilnění se tak vyžaduje zavinění ve formě úmyslu.

Zavinění trestní zákoník dělí na zavinění úmyslné (*dolus*) dle § 15 a zavinění z nedbalosti (*culpa*) dle § 16. Posouzení míry zavinění pachatele je pak důležité pro určení

⁵² JELÍNEK, Jiří. *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. Bulletin Advokacie. 2017, 2017(4), s. 17-21.

⁵³ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb. Sněmovní tisk 45/0 část č. 1/6, [online]. [cit. 2020-04-16]. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=45&CT1=0>

⁵⁴ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 608.

⁵⁵ Tamtéž, s. 229-230.

závažnosti trestného činu a hledí se na něj také při individualizaci trestu.⁵⁶ Zavinění se skládá ze dvou složek, a to ze složky vědění a složky vůle. Složka vědění zahrnuje pachatelovo vnímání objektivní reality smyslovými orgány a pachatelovu představu o ní. Složka volní potom představuje pachatelovu vůli vyvolat jednáním určité skutečnosti. Na základě složky vůle je možné rozlišit, zda se jednalo o úmyslné či nedbalostní jednání, protože u nedbalosti se volní složka nevyskytuje. Pokud pachatel chtěl následek způsobit (tzv. úmysl přímý) nebo s takovým následkem byl srozuměn (tzv. úmysl nepřímý), půjde o úmyslné zavinění. V případě, že pachatel věděl o možnosti vzniku následku, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takový následek nenastane (tzv. nedbalost vědomá), nebo o možnosti následku nevěděl, ale vědět by měl a mohl (tzv. vědomost nevědomá), bude se jednat o nedbalost.⁵⁷

U základní skutkové podstaty trestného činu je tedy vyžadováno úmyslné zavinění. U okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby a okolností přitěžujících ale platí, že stačí zavinění z nedbalosti, pokud není stanoveno jinak.^{58,59} Tedy v případě trestného činu znásilnění u zvlášť přitěžujících okolností, např. spáchání na dítěti, způsobení těžké újmy na zdraví atd. platí, že stačí nedbalost.

1.5. Kvalifikovaná skutková podstata

Kvalifikovaná skutková podstata je tvořena znaky základní skutkové podstaty a dalším znakem, který vyznačuje vyšší škodlivost a nebezpečnost pro společnost. Je to tedy modifikace základní skutkové podstaty, ale nikdy se nemění její podstatné znaky. Zpravidla ji najdeme ve druhém, popřípadě dalším odstavci konkrétního ustanovení týkajícího se trestného činu uvedeného ve zvláštní části trestního zákoníku. Kvalifikovaná skutková podstata je v poměru speciálním k té základní.⁶⁰

Pro kvalifikovanou skutkovou podstatu je také typické, že podmiňuje použití vyšší trestní sazby, než je uvedena u základní. Kdo spáchá trestný čin dle základní skutkové podstaty (§ 185 odst. 1), bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

⁵⁶ Viz ustanovení § 39 odst. 1, 2 trestního zákoníku.

⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 179-182.

⁵⁸ Viz § 17 trestního zákoníku.

⁵⁹ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 252-253.

⁶⁰ Tamtéž, s. 173-174.

Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu znásilnění je upravena v § 185 odst. 2, 3, 4 trestního zákoníku. Dle odst. 2 se jedná o případy, kdy je trestný čin znásilnění spáchán „souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, na dítěti nebo se zbrání“. V tomto případě bude pachatel potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let. Podle odst. 3 bude pachatel potrestán odnětím svobody na dva roky až patnáct let v případě, kdy tento trestný čin spáchá na dítěti mladším patnácti let nebo pokud ho spáchá „na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, v ochranném léčení, zabezpečovací detenci, ochranné nebo ústavní výchově nebo v jiném místě, kde je omezena osobní svoboda“. Pokud pachatel způsobí trestným činem znásilnění smrt, bude dle § 185 odst. 4 potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.

Soulož

Soulož je vsunutí pohlavního údu muže do pochvy ženy, a to i částečně. Nezáleží přitom, zda došlo k pohlavnímu ukojení či nikoli.⁶¹ Pokud dojde k souloží nebo jinému pohlavnímu styku srovnatelnému se souloží, jedná se o zvlášť přitěžující okolnost dle § 185 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, takže pachatelovo celé jednání posoudíme podle § 185 odst. 1, 2 písm. a) trestního zákoníku.⁶²

Nezáleží přitom na rozdělení pasivní a aktivní role, tedy jestli například pachatel vkládá úd do úst znásilňované osoby nebo jestli tato osoba pod pohrůžkou násilí je nucena strpět stimulaci svého údu. Obě situace jsou porušením práva na svobodné rozhodování o vlastním pohlavním životě a jsou tedy stejně nebezpečné.⁶³

Jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží

U pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží se vyžaduje, aby zde bylo srovnatelné provedení. Může se tedy jednat o případy, kdy do pochvy ženy není vsunován pohlavní úd muže, ale např. prsty, jazyk nebo předměty. Simuluje se tedy

⁶¹VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: k 1. 8. 2011*. Olomouc: ANAG, 2011. Právo (ANAG), s. 646.

⁶²ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1834-1848.

⁶³Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 535/2009.

situace, jako by byl zasouván pohlavní úd muže, a lze tím vyvolat stejný účinek jako při souloži.⁶⁴

Na dítěti a na dítěti mladším patnácti let

V hlavě čtvrté obecné části trestního zákoníku, ve výkladových ustanoveních, v § 126 je vymezeno, kdo se považuje pro účely trestního zákoníku za dítě: „*Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.*“

Není přitom nutné, aby pachatel znal věk znásilňované osoby, ale bude se posuzovat, zda s ohledem na okolnosti jako je fyzický vzhled, vyspělost, vyjadřování apod. mohl a měl vědět, že dané osobě nebylo dosud osmnáct let. V tomto případě tedy stačí pouhá nevědomá nedbalost. Případ se bude posuzovat i s ohledem na osobní poměry pachatele.⁶⁵

Pachatel, který se dopustí trestného činu znásilnění na dítěti mladším patnácti let, bude potrestán dle § 185 odst. 3 písm. a) trestního zákoníku, nikoli dle § 185 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, protože § 185 odst. 3 písm. a) je speciální vůči § 185 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku.⁶⁶

Se zbraní

Zbraní se dle § 118 trestního zákoníku rozumí cokoli, čím je možné vykonat útok proti tělu důraznější. Nemusí se tak přitom jednat pouze o zbraň ve smyslu sečné, střelné a bodné zbraně. Za zbraň lze považovat kterýkoli předmět, který může přivodit zranění.⁶⁷ Domnívám se, že zbraní tak může být například i osobní automobil, který někdo využije k tomu, aby narazil do jiné osoby a tímto ji zranil.

Místo, kde je omezena osobní svoboda

Místem, kde je omezena osobní svoboda, se rozumí místo, kde se osoby nacházejí ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody. Též místa, kde dochází k ochrannému léčení, zabezpečovací detenci, ochranné nebo ústavní výchově. Lze do této kategorie subsumovat

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1834-1848.

⁶⁵ Tamtéž, s. 1834-1848.

⁶⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 1. 2015, sp. zn. 6 To 106/2014.

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1302-1304.

i jiná místa, kde je omezována osobní svoboda osob.⁶⁸ Z důvodu omezení nebo zbavení svobody osob je pro tyto případy vyžadována zvláštní ochrana. Pachatel se tak tohoto činu může dopustit snadněji například z důvodu, že znásilňovaná osoba nemůže pachateli v takových případech uniknout.⁶⁹

Způsobení těžké újmy na zdraví

Definice těžké újmy je upravena v § 122 odst. 2 trestního zákoníku: „*Těžkou újmou na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví a) zmrzačení, b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, c) ochromení údu, d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, e) poškození důležitého orgánu, f) zohydění, g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, h) mučivé útrapy, nebo i) delší dobu trvající porucha zdraví.*“

Vždy tedy musí jít o vážnou poruchu zdraví nebo jiné vážné onemocnění, a k tomu musí být způsobena jedna z újem v písm. a) až h) nebo se musí jednat o delší poruchu zdraví dle písm. i). Těžká újma na zdraví může být způsobena úmyslně i nedbalostně.⁷⁰ Za delší dobu dle písm. i) se v tomto případě považuje šest týdnů.⁷¹

Způsobení smrti

Pokud pachatel způsobí při trestném činu znásilnění smrt, je takový případ podle § 185 odst. 4 trestního zákoníku posuzován jen tehdy, byla-li smrt způsobena z nedbalosti. Pokud by se jednalo o úmysl, byl by to případ jednočinného souběhu trestného činu znásilnění a trestného činu vraždy podle §140 trestního zákoníku.⁷²

⁶⁸ Viz § 185 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku.

⁶⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1834-1848.

⁷⁰ Tamtéž, s. 1314-1323.

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR z 18. října 1968, 7 Tz 64/68.

⁷² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1834-1848.

1.6. Vývojová stadia trestného činu znásilnění

Pokud hovoříme o vývojových stadiích trestného činu, rozumíme tím určité fáze uskutečňování trestné činnosti pachatelem. Jedná se o přípravu, pokus a dokonaný trestný čin. Vývojová stadia se týkají pouze úmyslných trestných činů.⁷³

1.6.1. Příprava

O stadium přípravy trestného činu dle § 20 odst. 1 trestního zákoníku se jedná v případě, že pachatel úmyslně vytváří podmínky k tomu, aby spáchal zvlášť závažný zločin⁷⁴. Takové jednání pak spočívá zejména „v jeho organizování, opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, srocení, v návodu nebo pomoci ke zvlášť závažnému zločinu“.

Výše bylo zmíněno, že pokud hovoříme o vývojových stadiích trestných činů, myslí se jimi příprava, pokus a dokonaný trestný čin. To ovšem neznamená, že přípravě nemohlo nic předcházet. Příprava je pouze první stadium vývoje trestného činu, která je upravena v trestním zákoníku a za kterou lze trestně postihnout pachatele. Přípravě může například předcházet fáze, kdy pachatel zatím pouze pojme myšlenku trestný čin spáchat. Za pojetí takové myšlenky pachatel ale dle zásady *cogitationis poenam nemo patitur* (za samotný úmysl spáchat trestný čin se netrestá) nebude potrestán. Nelze tak nikoho trestat za to, co si pouze myslí. Pachatel pak může takovou myšlenku projevit. Za takové jednání už pachatele potrestat lze, ale pouze v případě, kdy už samotným projevem bude naplněna skutková podstata trestného činu⁷⁵ (*delicta sui generis*).⁷⁶

Příprava je dle § 20 odst. 1 trestního zákoníku trestná pouze u zvlášť závažných zločinů a zákon tak musí výslovně stanovit, že je trestná u daného trestného činu. Zároveň nesmí dojít k pokusu ani k dokonání daného zvlášť závažného zločinu.⁷⁷ První podmínka je splněna u všech kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu znásilnění, tzn. u § 185 odst. 2, 3, 4 trestního zákoníku, ze kterých vyplývá, že se jedná o zvlášť závažný zločin,

⁷³ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 289.

⁷⁴ Zvlášť závažné zločiny jsou dle § 14 odst. 3 trestního zákoníku: „*takové úmyslné trestné činy, za něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let*“.

⁷⁵ O takový případ se jedná u trestného činu nebezpečného vyhrožování dle § 353 trestního zákoníku.

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 238-239.

⁷⁷ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 290-292.

jelikož jejich hranice trestní sazby je nejméně deset let. Z ustanovení § 185 odst. 5 trestního zákoníku pak plyne splnění druhé podmínky, a to trestnost přípravy.

Příprava trestného činu znásilnění může spočívat i v jednání, které bezprostředně nesměřuje k dokonání takového činu, ale vytváří podmínky pro následné uskutečnění znásilnění. Takovým případem se zabýval Nejvyšší soud Československé socialistické republiky, který posuzoval situaci, kdy pachatel fyzicky napadl jinou osobu, tím omezil její osobní svobodu, a zároveň na adresu napadené osoby uvedl, že s ní chce dosáhnout pohlavního styku. Soud v daném rozhodnutí judikoval, že pokud nedošlo ani k pokusu o pohlavní styk, bude se jednat o přípravu k trestnému činu znásilnění.⁷⁸

1.6.2. Pokus

Pokusem je dle § 21 odst. 1 trestního zákoníku: *„Jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat (...), jestliže k dokonání trestného činu nedošlo.“*

V případě, že pachatel již použil násilí proti dané osobě, ale dobrovolně upustil od dalšího jednání, půjde o případ tzv. kvalifikovaného pokusu. Pachateli by sice zanikla trestní odpovědnost za pokus trestného činu znásilnění, ale odpovídal by za dokonaný trestný čin vydírání dle § 175 trestního zákoníku.⁷⁹

O případu kvalifikovaného pokusu nelze uvažovat v situaci, kdy se pachatel rozhodl své násilí nevystupňovat kvůli intenzivnímu odporu znásilňované osoby.⁸⁰

1.6.3. Dokonání

K dokonání trestného činu dochází ve chvíli, kdy jsou pachatelovým jednáním naplněny všechny obligatorní znaky skutkové podstaty, které jsou obsaženy ve zvláštní části trestního zákoníku u každého konkrétního trestného činu.⁸¹

⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. 12. 1963, sp. zn. 8 Tz 80/63.

⁷⁹ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 609.

⁸⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 4. 2015, sp. zn. 2 To 17/2015.

⁸¹ NOVOTNÝ, František a SOUČEK, Josef. *Trestní právo hmotné.* 3., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 196.

K dokonání trestného činu znásilnění je nutné, aby pachatel dosáhl pohlavního styku. V případě, že by ho nedosáhl, jednalo by se o stadium pokusu, ne dokonání.⁸² Za dosažení pohlavního styku lze považovat i zavedení prstu na okraj genitálií.⁸³

Ze statistiky Policie ČR z let 2010-2018 (tabulka č. 1) vyplývá, že počet registrovaných skutků znásilnění v jednotlivých letech se pohyboval v rozmezí od 586 do 675. Nejvíce registrovaných skutků bylo v těchto osmi letech ve stadiu dokonání trestného činu, zhruba v jedné pětině případů se jednalo o stadium pokusu a o stadium přípravy trestného činu znásilnění šlo pouze výjimečně.

Registrované skutky v ČR podle stadia trestného činu v jednotlivých letech										
Stadium	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
2 pokus	130	124	114	124	110	138	114	153	130	115
3 dokonání tr. čin	553	526	483	523	488	531	474	514	543	471
1 příprava	0	1	1	2	0	0	1	2	2	0
CELKEM	683	651	598	649	598	669	589	669	675	586

Tabulka 1 - Registrované skutky v ČR podle stadia trestného činu v jednotlivých letech.^{84,85}

⁸² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1834-1848.

⁸³ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 4. 2015, sp. zn. 2 To 17/2015.

⁸⁴ Statistika k trestnému činu znásilnění: Zveřejnění podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb. In: Statistika Policie ČR [online]. [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statistika-k-trestnemu-cinu-znasilneni.aspx>

⁸⁵ Statistika k trestnému činu znásilnění: Zveřejnění podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb. In: Statistika Policie ČR [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/trestny-cin-znasilneni.aspx>

2. Odlišnosti od trestného činu sexuálního nátlaku a trestného činu pohlavního zneužití

2.1. Sexuální nátlak (§ 186)

Trestný čin sexuálního nátlaku je upraven v ustanovení § 186 trestního zákoníku, přičemž zákonná úprava rozlišuje tři skutkové podstaty. Z první, která je obsažena v odstavci 1 alinea 1 plyne, že potrestán bude každý, „*kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování*“. Druhá skutková podstata se nachází v odstavci 1 alinea 2 a je z ní zřejmé, že bude potrestán každý pachatel, který „*k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti*“. Poslední skutková podstata je obsažena v § 186 odst. 2 a z této vyplývá, že postihuje pachatele, „*kteřý přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti, nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu*“.⁸⁶

Zvlášť přitěžující okolnost u tohoto trestného činu nastává, pokud sexuální nátlak pachatel spáchá na dítěti, nejméně se dvěma dalšími osobami, se zbraní. Pachateli hrozí uložení vyšší trestní sazby též tehdy, pokud daný trestný čin spáchá na osobě, která se nachází v místě, kde je omezena osobní svoboda, a nebo jako člen organizované skupiny. Důvodem pro použití vyšší trestní sazby jsou okolnosti, kdy sexuální nátlak spáchá na osobě mladší patnácti let, nebo jí způsobí těžkou újmu na zdraví či smrt.

Sebeukájením se v případě trestného činu sexuálního nátlaku má na mysli jednání, kdy se osoba pohlavně ukájí sama na vlastním těle. Jedná se tak například o hlazení či masáž pohlavních orgánů. Nevyžaduje se přitom, aby tak osoba konala vlastní rukou, ale může k tomu použít například i předměty. *Obnažování* znamená, že se osoba vysvléká. Především pak takto odhaluje ty části těla, které mají erotický význam. *Jiné srovnatelné chování*

⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1849-1858.

spočívá v jednání, které nelze subsumovat pod dvě předchozí zmíněná jednání. Může se tak tedy jednat například o sexuální sadistické praktiky a jiné podobné sexuální chování.⁸⁷

Pokud srovnáváme současnou právní úpravu trestného činu znásilnění a trestného činu sexuálního nátlaku, lze dojít k závěru, že tyto trestné činy mají několik společných znaků. Oba trestné činy, znásilnění i sexuální nátlak, mají shodný objekt, a to právo svobodně rozhodovat o svém pohlavním životě. V předmětu útoku se také shodují, protože jím může být kterýkoli člověk, bez ohledu na pohlaví, věk i způsob života. Z pohledu subjektivní stránky vyžadují oba trestné činy zavinění ve formě úmyslu.⁸⁸ Pachatelem může být, stejně jako u znásilnění, fyzická i právnická osoba.⁸⁹

Šámal je toho názoru, že trestný čin znásilnění je v poměru speciality k trestnému činu sexuálního nátlaku. Je tedy vyloučen jednočinný souběh těchto dvou trestných činů. Pokud jsou dvě právní ustanovení v poměru speciality (*lex specialis derogat legi generali*), pak platí, že jedno z ustanovení má speciální skutkovou podstatu k tomu druhému. To znamená, že skutková podstata je vyjádřena u jednoho trestného činu úžeji než u jiného, a přitom obě směřují k ochraně týchž zájmů. Jednočinný souběh je pak kromě poměru speciality vyloučen i v případech, kdy jsou ustanovení v poměru subsidiarity, kdy dochází k faktické konzumpci, nebo v případech, kdy se jedná o pokračování v trestném činu, a také u trestných činů hromadných a trvajících.⁹⁰ Jelínek pak zastává názor, že trestný čin sexuálního nátlaku je v poměru subsidiarity k trestnému činu sexuálního nátlaku. Pokud by tak například pachatel nejdříve donutil jinou osobu k sebeukájení, a nakonec by ji přinutil k pohlavnímu styku s ní, takové jednání by bylo posouzeno pouze jako trestný čin znásilnění dle § 185 trestního zákoníku.⁹¹ Jestliže jsou dvě ustanovení ve vztahu subsidiarity, pak jedno je v podstatě doplněním ochrany toho druhého.⁹² Příkláním se k Jelínkovu názoru, že subsidiarita lépe vystihuje vztah mezi trestným činem sexuálního nátlaku a trestným

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1849-1858.

⁸⁸ Srov. § 13 odst. 2 trestního zákoníku.

⁸⁹ Viz § 7 TOPO.

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 280.

⁹¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 239-40.

⁹² ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 280-281.

činem znásilnění, protože sexuální nátlak vnímám právě jako doplnění ochrany k trestnému činu znásilnění. V každém případě je ovšem vyloučen jejich jednočinný souběh.

Dle § 163 trestního řádu u sexuálního nátlaku je třeba souhlas poškozeného s trestním stíháním proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď.⁹³ Takový souhlas ale není vyžadován vždy, a to v případech, kdy trestným činem sexuálního nátlaku byla způsobena smrt, poškozený je omezen ve svéprávnosti kvůli duševní poruše, je osobou mladší patnácti let nebo poškozený nedal souhlas pro strach z výhrůžek, byl pod nátlakem nebo tak neučinil z důvodu své závislosti či podřízenosti.⁹⁴

Ustanovení § 185 a § 186 odst. 1 se tedy shodují v donucovacích prostředcích, a to v použití násilí, pohrůžky násilí či jiné těžké újmy nebo zneužití bezbrannosti. U trestného činu sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 1 pachatel jedná s cílem donutit jinou osobu „*k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování*“, kdežto u trestného činu znásilnění je pachatelovým cílem dosažení pohlavního styku se znásilňovanou osobou. Skutečnost, že se pachatel nepodílí na vykonávaných sexuálních aktivitách oběti, se pak jeví jako nejvýznamnější rozdíl mezi trestným činem znásilnění dle § 185 a trestným činem sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 1. Pachateli tedy stačí pozorovat obět při daném chování a sám se přitom oběti fyzicky nedotýká. Jeho cílem není dosáhnout pohlavního styku.

Odlisný donucovací prostředek nalezneme v § 186 odst. 2, kdy pachatel zneužije k dosažení svého cíle závislosti jiné osoby nebo svého postavení. Prostředkem je zde totiž určitý psychický vztah oběti a pachatele nebo nadřazenost pachatele nad obětí. Závislost zde může znamenat například vztah dlužníka a věřitele nebo poměr zaměstnanecký a další.⁹⁵ Jako postavení, ze kterého vyplývá důvěryhodnost nebo vliv, může být chápáno kterékoli, které vyvolává důvěru nebo které vzbuzuje autoritu vůči oběti.⁹⁶ Částečně je zde ale shodný pachatelův cíl, protože § 185 i § 186 odst. 2 obsahují pojem „*pohlavní styk*“. V takovém případě tedy záleží, jaké donucovací prostředky pachatel použije k dosažení cíle.

⁹³ Viz § 100 odst. 2 trestního řádu.

⁹⁴ Viz § 163a trestního řádu.

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 623.

⁹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1859-1866.

Z judikatury vyplývá, že pokud pachatel osahává na prsou a hýždích oběť, která zřetelně projevila nesouhlas s takovým jednáním, nelze takový případ právně kvalifikovat jako trestný čin sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 1 alinea 1 trestního zákoníku, ale bude se v takovém případě jednat o trestný čin znásilnění dle § 185 odst. 1 alinea 1 téhož zákona. Rozdíl spočívá v tom, že ustanovení § 186 odst. 1 alinea 1 trestního zákoníku přepokládá, že oběť je k vykonávání sexuálních aktivit nucena, ovšem pachatel se na takové aktivitě nepodílí. Osahávání oběti na prsou a hýždích lze považovat za pohlavní styk.⁹⁷

2.2. Pohlavní zneužití (§ 187)

Trestný čin pohlavního zneužití je upraven v § 187 trestního zákoníku a spočívá v jednání, kdy pachatel „*vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let*“ nebo je „*jiným způsobem pohlavně zneužije*“.

Trestný čin pohlavního zneužití se od předchozích dvou trestných činů liší svým objektem, kterým je mravní a tělesný vývoj dětí. Rozdíl je i v předmětu útoku, protože zde jsou chráněny všechny osoby ve věku do patnácti let. Zvlášť chráněna je pak jejich nedotknutelnost v pohlavní sféře. U těchto osob není rozhodující jejich pohlaví ani fyzická a psychická vyspělost. Co se týče objektivní stránky, existují u pohlavního zneužití dva případy, a to vykonání soulože a pohlavní zneužití provedené jiným způsobem. U tohoto trestného činu není rozhodujícím faktorem ani to, ze které strany vzešla iniciativa, zda mezi obětí a pachatelem existoval citový vztah a zda oběť s takovým jednáním souhlasila nebo nikoli. Pachatelem, stejně jako u trestného činu znásilnění a sexuálního nátlaku, může být fyzická i právnická osoba.⁹⁸ U subjektivní stránky je zde vyžadován úmysl.⁹⁹ Úmysl se musí vztahovat i na předmět útoku, kterým je mladší patnácti let, přičemž stačí úmysl nepřímý.

Pojem *jiný způsob pohlavního zneužití* znamená jinou formu než soulož, například orální pohlavní styk, sahání na pohlavní orgány i jiné formy ukájení na těle oběti nebo ukájení oběti na vlastním těle, pokud ji o to pachatel požádal.¹⁰⁰

Zvlášť přitěžující okolností je, když pachatel spáchá takový trestný čin na osobě, která je mladší patnácti let a která je pod jeho dozorem, a to buď tak, že zneužije závislosti

⁹⁷ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 5. 2013, sp. zn. 2 To 8/2013.

⁹⁸ Viz § 7 TOPO.

⁹⁹ Viz § 13 odst. 2 trestního zákoníku.

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 550/2009.

osoby nebo zneužije důvěryhodnosti nebo vlivu, které vyplývají z pachatelova postavení. *Zneužití závislosti* znamená, že jiná osoba je v některých případech odkázána na rozhodování pachatele a ten tohoto využije. *Dozor* je svěřený například rodičům, vychovatelům, učitelům a dalším. Mezi další zvlášť přitěžující okolnosti patří případy, kdy pachatel tímto trestným činem způsobí jinému těžkou újmu na zdraví nebo smrt.¹⁰¹

U trestného činu pohlavního zneužití není vyžadován souhlas poškozeného ve smyslu § 163 trestního řádu, protože není obsažen v jeho výčtu. Pohlavně zneužití osoby mladší patnácti let jsou tak chráněny i v případě, že s trestním stíháním pachatele nesouhlasí.

V případech, kdy pachatelovo jednání spočívá v tom, že osobu mladší patnácti let „*násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti*“, pak takovým jednáním naplní skutkovou podstatou trestného činu znásilnění, nikoli trestného činu pohlavního zneužití. Pachatel pak bude potrestán dle § 185 odst.1, 3 písm. a) trestního zákoníku. V tomto případě je tedy vyloučen jednočinný souběh trestného činu znásilnění a trestného činu pohlavního zneužití.

Pokud pachatel znásilní dítě do patnácti let, které není dostatečně vyvinuté na to, aby dokázalo vyhodnotit okolnosti situace a dojít k důvodům, které by byly příčinou pro odpor proti pohlavnímu styku, bude se v takovém případě jednat o využití bezbrannosti a případ bude posouzen jako trestný čin znásilnění dle § 185 odst. 1 alinea 2, odst. 3 písm. a) trestního zákoníku.¹⁰²

¹⁰¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 1859-1866.

¹⁰² ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 624.

3. Trestný čin znásilnění od roku 1961

3.1. Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

Trestný čin znásilnění byl dříve upraven v trestním zákoně č. 140/1961 Sb. v § 241, ve zvláštní části trestního zákona, v hlavě osmé, oddílu druhém s názvem *trestné činy proti lidské důstojnosti*. Jeho znění v době přijetí tohoto zákona bylo:

„(1) Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému činu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo

b) spáchá-li takový čin na ženě mladší než patnáct let.

(3) Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.“

Trestný čin znásilnění zůstal beze změny mnoho let, změna nastala až novelou, provedenou zákonem č. 557/1991 Sb., kterou byla snížena dolní hranice trestní sazby v § 241 odst. 1 ze tří let na dva roky.

Velmi významná byla novela provedená zákonem č. 144/2001 Sb., který nabyt účinnosti dne 1. 5. 2001. Od této novely se stal předmětem znásilnění kterýkoli člověk, tedy i muž, do této doby právní úprava počítala jako s možným předmětem útoku pouze se ženou. Dále byla touto novelou rozšířena objektivní stránka trestného činu znásilnění, kdy k takovému činu nedochází pouze *souloží*, ale i *jiným obdobným pohlavním stykem*. Také byl touto novelou vložen za odstavec 1 nový odstavec 2, kterým se stanovil trest odnětí svobody na tři léta až deset let v případě, že by trestný čin znásilnění byl spáchán na osobě mladší osmnácti let. Tím se posunulo číslování následujících odstavců.

Důvodem pro tuto novelu byly potíže při aplikaci a interpretaci ustanovení o znásilnění. Problematické bylo zejména to, že se trestný čin znásilnění vztahoval pouze na znásilnění žen a jednání pachatele se vztahovalo pouze na soulož. V praxi tedy docházelo k tomu, že pokud byl obětí muž nebo jednání pachatele nespočívalo v souloži, ale v jiném

obdobném pohlavním styku, bylo takové jednání právně kvalifikováno jako omezování osobní svobody nebo vydírání. Problém pak nastával v trestání pachatelů, protože za trestný čin omezování svobody nebo vydírání byla trestním zákonem stanovena nižší horní hranice trestu odnětí svobody než u trestného činu znásilnění. Pokud tedy pachatelovo jednání spočívalo v provedení jiného obdobného styku, byl tak v podstatě zvýhodněn nižší trestní sazbou.¹⁰³

Tuto novelu vnímám velmi pozitivně. Právní úprava, která hovořila pouze o ženách jako o možném předmětu útoku byla nevyhovující. Rozhodně by nemělo být opomíjeno, že trestný čin znásilnění mohou páchat i ženy a že i muži se mohou stávat oběťmi takového činu. Pozitivní změnou, kterou přinesla novela z roku 2001, je jistě i rozšíření objektivní stránky na jednání, které zahrnuje *jiný obdobný pohlavní styk*.

I po této novele čelil trestní zákon z roku 1961 kritice ohledně nesystematičnosti sexuálních trestných činů. Tehdejší úpravě bylo například vyčítáno, že sexuální trestné netvoří samostatnou hlavu trestního předpisu. Pojem lidská důstojnost je totiž velmi široký.
104

V roce 2006 pak proběhla další novela, která byla provedena zákonem č. 320/2006 Sb. a nabyla účinnosti dne 1. 9. 2006. Touto novelou byla zavedena možnost uložení výjimečného trestu v § 241 odst. 4 trestního zákona.

¹⁰³ Důvodová zpráva k zákonu č. 144/2001, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění zákona č. 178/2018 Sb. [cit. 2020-04-07]. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=384&CT1=0>

¹⁰⁴ Čížková, J., Císařová, D.: *Rekodifikace sexuálních trestných činů*. Trestní právo č.11/2002, s. 7-11.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. (stav k 31. 12. 2009)	Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. (stav k 15. 05. 2020)
Znásilnění (§ 241)	Znásilnění (§ 185)
(1) Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.	(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.
(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě mladší než osmnáct let.	(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, b) na dítěti, nebo c) se zbraní.
(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo b) spáchá-li takový čin na osobě mladší než patnáct let.	(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let, b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.
(4) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.	(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.
	(5) Příprava je trestná.

Tabulka 2 - Srovnání právní úpravy trestného činu znásilnění.¹⁰⁵

105 BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra, ZEMAN, Petr: *Znásilnění v ČR - trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), s. 22.

3.2. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.

V trestním zákoníku z roku 2009 jsou trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti zařazeny do hlavy třetí, čímž je vyjádřena větší důležitost ochrany před takovými trestnými činy, než tomu bylo v minulosti. V trestním zákoně z roku 1961 byly tyto trestné činy zařazeny do hlavy osmé.

Do nové hlavy třetí, která se zabývá trestnými činy proti lidské důstojnosti, byly zařazeny trestné činy z hlavy osmé zákona č. 140/1961 Sb., které spadají do kategorie trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, a to znásilnění, pohlavní zneužívání a soulož mezi příbuznými. Dále se do této hlavy soustředily i některé trestné činy z hlavy páté trestního zákona z roku 1961, a to kuplířství, šíření pornografie, přechovávání dětské pornografie a zneužití dítěte k výrobě pornografie. Kromě toho sem byly přidány nové trestné činy, a to sexuální nátlak a prostituce ohrožující mravní vývoj dětí.¹⁰⁶ V roce 2014 byl do hlavy třetí zařazen i další nový trestný čin v této oblasti s názvem *navazování nedovolených kontaktů s dítětem* a trestný čin *účast na pornografickém představení*.

Trestný čin znásilnění je v současném trestním zákoníku upraven v § 185. Změnila se přitom jeho právní úprava tím, že se vypustil pojem *bezprostřednost* u pohrůžky násilí, naopak byl přidán pojem *pohrůžka jiné těžké újmy*. Také se trestný čin začal vztahovat na všechny formy pohlavního styku, a nejen na soulož a obdobný pohlavní styk. Díky změně úpravě trestného činu znásilnění tak bylo umožněno trestat i jednání, která dříve byla kvalifikována jako trestný čin vydírání.¹⁰⁷

3.3. Úmluva Rady Evropy o prevenci potírání násilí vůči ženám a domácího násilí

Úmluva Rady Evropy o prevenci potírání násilí vůči ženám a domácího násilí neboli Istanbulská úmluva (dále jen „Úmluva“) se zabývá mimo jiné právě i problematikou znásilnění, a proto považuji za vhodné ji v této kapitole zmínit.

¹⁰⁶ GŘIVNA, Tomáš. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku*. Bulletin Advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2009 (10), s. 67-72.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 67-72.

Istanbulská úmluva byla přijata Výborem ministrů Rady Evropy 7. 4. 2011. K podpisům pak byla otevřena při příležitosti 121. zasedání Výboru ministrů v Istanbulu dne 11. 5. 2011.¹⁰⁸ Úmluva je v současné době podepsána 45 státy a jednou mezinárodní organizací, a to Evropskou Unií. Českou republikou byla podepsána 2. 5. 2016, ale doposud z její strany nebyla ratifikována.¹⁰⁹

Cílem Istanbulské úmluvy je chránit všechny ženy vůči násilí, přičemž násilí je zde chápáno jako porušování lidských práv a diskriminace žen. Jedná se o jakékoli genderové násilí, které vede nebo může vést k fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické újmě žen. Dalším cílem Úmluvy je zajištění prevence, stíhání a potlačení takového násilí, jakožto i domácího násilí, které je zde chápáno jako násilí, ke kterému dochází v rodině nebo domácnosti. Také se snaží přispět ke snížení všech forem diskriminace žen, podpořit v této snaze i mezinárodní spolupráci a navrhnout společnou strategii a opatření. V tomto smyslu poskytuje podporu a pomoc organizacím a složkám, které se podílí na prosazování zákonnosti.¹¹⁰

Konkrétněji se Istanbulská úmluva zabývá sexuálním obtěžováním, sexuálním násilím, nucenými sňatky a nucenými sterilizacemi. Dále se věnuje otázkám mrzačení ženských pohlavních orgánů a nuceným potratům, kde obětí mohou být z povahy věci pouze ženy. Takové jednání je pro ženy velmi bolestivé a ponižující.¹¹¹

V článku 36 je upraveno sexuální násilí včetně znásilnění: *„(1) Strany učiní nezbytná legislativní i jiná opatření proto, aby byly klasifikovány jako trestné následující úmyslné činy: a) dojde-li přes nesouhlas oběti k vaginální, anální či orální penetraci sexuální povahy do těla druhé osoby jakoukoli částí těla nebo předmětem; b) je-li přes nesouhlas druhé osoby vykonán jakýkoli jiný akt sexuální povahy; c) je-li druhá osoba přes svůj nesouhlas přinucena podílet se na aktech sexuální povahy se třetí osobou; (2) Souhlas musí být dán dobrovolně jakožto výsledek svobodné vůle dané osoby posuzované v kontextu stávajících okolností. (3) Strany učiní nezbytná legislativní i jiná opatření pro to, aby ustanovení*

¹⁰⁸ Istanbul Convention: Historical background. Council of Europe [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/historical-background>

¹⁰⁹ Chart of signatures and ratifications of Treaty 210. Council of Europe [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>

¹¹⁰ Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. In: Edice Smluv č. 210. Istanbul: Council of Europe, 2011. Dostupné také z: <https://rm.coe.int/1680462471>

¹¹¹ Istanbul Convention: About the Convention. Council of Europe [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/about-the-convention>

odstavce 1 bylo možno vztáhnout též na činy spáchané vůči bývalým či stávajícím manželům či partnerům uznávaných v intencích mezinárodního práva.“¹¹²

Na Istanbulskou úmluvu existuje mnoho různých názorů. Vytýkán je například fakt, že Úmluva se zabývá násilím na ženách a muže často opomíjí, de facto muže spíše „nálepkuje“ jako pachatele. V tomto lze nalézt značnou nerovnováhu. Další negativum je shledáváno v prosazování genderové ideologie ve veřejném i soukromém sektoru. Kritiku nese i vysoká finanční náročnost v souvislosti s podporou neziskových organizací, vytvářením průzkumů a dalšího, k čemuž se smluvní státy zavazují. Úmluvě je také vyčítáno, že zpochybňuje tradiční model rodiny, tj. žena, muž a děti. Toto zpochybnění shledává například v tom, že dle článku 12 Úmluvy mají strany vymýtit předsudky o stereotypním pojmání rolí žen a mužů.¹¹³

Úřad vlády ČR vytvořil dokument o Úmluvě, která hovoří o mýtech a faktech. Dle tohoto dokumentu Česká republika z pohledu trestního práva Úmluvu již naplňuje, ovšem trestněprávní záležitosti tvoří jen jednu třetinu Úmluvy. Co ale naplněno zatím není, jsou opatření z oblasti prevence a dostupnosti služeb pro oběti, konkrétně se jedná například o azylové domy pro oběti.¹¹⁴

Dne 7. 10. 2019 byla Odborem rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR uspořádána konference na téma „Evropské zkušenosti s Istanbulskou úmluvou“. Cílem této konference bylo promluvit o smyslu Úmluvy a o jejím praktickém dopadu. Zazněl zde například názor, že je třeba šířit více fakta, a naopak vyvracet mýty o Istanbulské úmluvě, například ten, který hovoří o rozvracení rodinné tradice. Istanbulská úmluva nevyžaduje žádnou změnu právní úpravy manželství.¹¹⁵

Istanbulská úmluva je tedy v České republice velmi aktuální téma a má řadu odpůrců i příznivců. Mnoho ostatních států už zkušenosti s Istanbulskou úmluvou má a zdá se,

¹¹² Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. In: Edice Smluv č. 210. Istanbul: Council of Europe, 2011. Dostupné také z: <https://rm.coe.int/1680462471>

¹¹³ NYTRA, Aleš. Právní a jiná úskalí Istanbulské úmluvy [online]. 2018 [cit. 2020-04-26]. Dostupné z: http://www.istanbulskaumlava.cz/assets/pravni_a_jina_uskali_iu.pdf

¹¹⁴ Úřad vlády České republiky - Odbor rovnosti žen a mužů. Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí: mýty a fakta [online]. Zář 2018. [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_OPZ/Vystupy_projektu/brozura_IU.pdf

¹¹⁵ Tisková zpráva: Obavy z Istanbulské úmluvy se v ostatních státech nenaplnují [online]. 8.10.2019 [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/tiskova-zprava-obavy-z-istanbulske-umluvy-se-v-ostatnich-statech-nenaplnuji-176766/>

že Úmluva spíše plní svůj účel a poskytuje větší ochranu obětem sexuálního násilí a obětem domácího násilí. Nedá se říct, že by Istanbulská úmluva chránila pouze ženy jako oběti a cíleně muže za oběti nepovažovala. Např. v článku 2 odst. 2 je zakotveno, že Úmluva má být uplatňována u všech obětí domácího násilí. Lze se tedy domnívat, že oběťmi nechápe pouze ženy. Navíc v článku 3, který hovoří o definicích, je oběť vymezena jako kterýkoli člověk. Přesto by se podle mého názoru měla větší pozornost věnovat mužům jako možným obětem, protože stávající úprava hovoří ve většině případech pouze o ženách.

Naplňováním Úmluvy můžeme přispět k ochraně a podpoře obětí a zároveň k ochraně těch potencionálních a může to být také jistá forma závazku, že chceme jako ČR problematiku aktivně řešit, i přes možné výhrady, které k Úmluvě lze mít.

Česká republika sice podepsala Úmluvu jako jedna z posledních, a ještě jsme ji dodnes neratifikovali, ale problematice domácího násilí se cíleně věnujeme už několik let. V roce 2015 například předložil tehdejší ministr vlády Dienstbier *Akční plán prevence domácího a genderového násilí* na léta 2015-2018 a vláda jej schválila.¹¹⁶ Dne 6. 5. 2019 vláda schválila *Akční plán prevence domácího násilí a genderově podmíněného násilí* na léta 2019 - 2022. Tento Akční plán obsahuje 24 opatření a jeho hlavní prioritou je zlepšení dostupnosti specializovaných služeb pro oběti.¹¹⁷

¹¹⁶ Česká republika podepsala Istanbulskou úmluvu proti násilí na ženách [online]. 4.5.2016 [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/ceska-republika-podepsala-istanbulskou-umluvu-proti-nasili-na-zenach--143594/>

¹¹⁷ Vláda dnes schválila nový akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí [online]. 6.5.2019 [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/vlada-dnes-schvalila-novy-akcni-plan-prevence-domaciho-a-genderove-podmineneho-nasili-173446/>

4. Typologie pachatele trestného činu znásilnění

Pokud hovoříme o typologii pachatele, myslí se tím rozčlenění pachatelů do kategorií podle určitých znaků. Typologii lze rozdělit na typologii dle biologických dispozic, psychických dispozic a podle vlivu sociálního prostředí.¹¹⁸

Pojem pachatel je chápán v kriminologii širěji než v trestním právu. Kriminologie se zabývá všemi jedinci, kteří spáchali trestný čin, bez ohledu na věk, přičetnost, i na to, zda už si trest odpykali, a i těmi jedinci, kteří se jeví jako potenciální pachatelé.¹¹⁹

Laická veřejnost se často domnívá, že trestný čin znásilnění je motivován především pohlavním pudem frustrovaného pachatele, který se nechá unést provokativním chováním oběti. Je to další mýtus, který přenáší vinu na oběť. Fakta ukazují, že hlavním motivem je agrese a násilí. Navíc není výjimkou, že pachatel je ženatý a je sexuálně aktivní nebo sice není zadaný, ale má sexuálně aktivní život. Sexuální frustrace tedy rozhodně není hlavním důvodem, proč se pachatelé dopouštějí trestného činu znásilnění, a je třeba hledat důvod jinde. Výzkumy ukázaly, že se většinou jedná o jedince, kteří vykazují citovou neangažovanost a pociťují stres.¹²⁰

Kriminologické poznatky o pachatelích jsou používány při řešení mnoha obecných otázek. Kriminologie se zabývá tím, jestli se jedinci jako zločinci narodí či se jimi stávají během života. Řeší tedy, jaký je podíl získaný sociálním prostředím pachatele a podíl biologický. Také se zjišťuje, zda pachatelé mají určité charakterové vlastnosti odlišné od jedinců, kteří nikdy trestný čin nespáchali. Zároveň je také otázkou, zda lze trestem, výchovou nebo léčením přimět pachatele k tomu, aby již trestnou činnost dále nepáchal. Dále se zjišťuje, jaké faktory ovlivňují pachatele při vzniku a průběhu trestného činu a v jakém poměru jsou morální zábrany pachatele s hrozbou trestu.¹²¹

¹¹⁸ GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 96-97.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 95.

¹²⁰ GROTH, A. Nicholas a H. Jean BIRNBAUM. *Men who rape: the psychology of the offender*. New York: Plenum Press, c1979, s. 2.

¹²¹ GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 116-117.

Odhad pravděpodobnosti, zda pachatel bude dál páchat trestnou činnost, se nazývá individuální predikce. Taková predikce vychází například z charakteru pachatele, jeho sociálního prostředí, způsobu života a dalších. Pokud se u jedince například zjistí, že kriminalitu páchali i jeho předci, měl problémové primární sociální prostředí, v dětství se choval asociálně atd., pak je možné očekávat u takového jedince výskyt dalšího kriminálního jednání.¹²²

4.1. Pachatel s poruchou sexuální preference

V sexuologické praxi je velmi často posuzován trestný čin znásilnění. U pachatele trestného činu může být zjištěna porucha sexuální preference. Je nutné ale mít na paměti, že výzkumy ukazují, že většina pachatelů znásilnění takovou poruchou netrpěla.¹²³

Sexuální preferencí se podle Weisse rozumí „*způsob, kterým jedinec dosahuje sexuálního uspokojení a jaký objekt eroticky apetuje*“. Na vzniku určitých sexuálních preferencí se podílí vrozené faktory a vlivy prostředí. Poruchy sexuální preference se u jedince většinou projeví až v době puberty. I v prepubertálním věku se můžou u jedince objevit nezvyklé sexuální aktivity, ale až v pubertálním období lze hovořit o tom, že chování jedince nasvědčuje tomu, že trpí určitou poruchou sexuální preference.¹²⁴

Dříve se v psychiatrii užíval pojem sexuální deviace, dnes takové poruchy nazýváme spíše poruchami sexuální preference. Aby mohla být taková porucha diagnostikována, je nutné zjistit preferované kvalitativně změněné sexuální motivace. Od poruchy sexuální preference je nutné odlišovat stav psychosociální nevyzrálosti. Psychosociální nevyzrálost se projevuje jako sexuální nevyhraněnost. Takový jedinec se může zaměřovat na nepřiměřené objekty (např. děti) nebo nepřiměřené aktivity. Může se ale jednat pouze o přechodný projev. Na druhé straně je vhodné mít na paměti, že z psychosociální nevyzrálosti se později může vyvinout porucha sexuální preference. Pokud pachatel trpí

¹²² GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 118.

¹²³ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada), s. 188.

¹²⁴ WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008, s. 159.

pouze psychosociální nevyzrálostí a ostatní poruchy sexuální preference u něj byly vyloučeny, nebude se obvykle v takových případech navrhopvat ochranné léčení.¹²⁵

Mezi nejčastější poruchy sexuální preference u trestného činu znásilnění lze zařadit patologickou sexuální agresivitu a agresivní neboli útočný sadismus.¹²⁶

Patologická sexuální agresivita je specifickou poruchou sexuální motivace, která se projevuje tím, že pachatel útočí na neznámou ženu s cílem dosáhnout pohlavního styku. Jeho cílem není, na rozdíl od sadisty, znásilňovanou ženu trýznit a ponižovat. Zároveň nestojí o jakoukoli spolupráci ze strany oběti. Tato porucha bývá obvyklá spíše u pachatelů, kteří mají zřetelné disociální povahové rysy. Jako podskupinu sem lze zařadit i tzv. tuzéry a frotéry. Frotéři se vzrušují tím, že se tisknou tělem na neznámé ženy, a tušéri tím, že neznámé ženy osahávají. Frotérství a tušérství se přitom mohou rozvinout právě v patologickou sexuální agresivitu. Patologická sexuální agresivita je považována za společensky závažnou poruchu sexuální preference a po jejím zjištění během forenzně sexuologického vyšetření se doporučuje sexuologické léčení. Ovládací schopnost pachatelů s touto poruchou bývá podstatně snížena.¹²⁷ Pachatel s touto poruchou sexuální preference často svou oběť sleduje ze svého úkrytu a pak oběť pronásleduje. Typická místa, kde na oběť zaútočí, jsou odlehlá místa nebo místa, ze kterých oběť nedokáže utéct.¹²⁸ Dále je u této poruchy časté, že k prvním delikventním aktivitám u těchto pachatelů dochází velmi brzy, a to do dvacátého roku života. Není výjimkou, že páchají i jiné trestné činy, které nesouvisí se sexuální oblastí. Co se týká jejich charakterových vlastností, bývají egocentričtí, depresivní, mají nízkou sociální inteligenci a také se u nich vyskytuje citová neangažovanost ve vztazích.¹²⁹

Agresivní neboli útočný sadismus se projevuje tím, že pachatel brutálně napadá oběť. Takový pachatel oběť nejdříve fyzicky znehybní a poté takto podmaněnou oběť brutálně mučí. Strach nebo hrůza oběti v pachateli vyvolává ještě větší vzrušení. Během znásilnění dává pachatel najevo, že jeho cílem není vynucení si pohlavního styku, ale nejvíce ho vzrušuje právě trýznění oběti. Pachatel, který trpí touto poruchou, se nejdříve může

¹²⁵ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada), s. 175- 179.

¹²⁶ Tamtéž, s. 188.

¹²⁷ Tamtéž, s. 185.

¹²⁸ CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, s.148.

¹²⁹ Tamtéž, s. 150.

projevovat například expozicemi genitálu. Sadismus je též společensky závažná porucha sexuální preference a stejně jako u patologické agresivity, bývá i u těchto pachatelů podstatně snížena jejich ovládací schopnost a doporučuje se sexuologická léčba ústavní formou.¹³⁰

Jako prevence se u pachatelů s poruchou sexuální preference používá předepisování psychofarmak nebo biologická léčba za účelem snížení sexuální odezvy. Také lze uplatnit kognitivně-behaviorální postup, který má sloužit k tomu, aby se u jedince změnil vzorec myšlení, které směřují k páčání trestné činnosti v sexuální oblasti. Dále je možné použít i psychologicko-vzdělávací postup, který si klade za cíl, aby pachatel pochopil, co způsobil oběti, a aby se naučil převzít zodpovědnost za to, co svým jednáním způsobil, když páchal trestnou činnost v sexuální oblasti.¹³¹

4.2. Pachatel bez poruchy sexuální preference

U prevence pachatelů, u kterých nebyla diagnostikována žádná porucha sexuální preference, se uplatňuje jiný postup než u těch, u kterých byla diagnostikována. Je vhodné se zaměřit na oblast sociální prevence, která řeší postoj společnosti k páčání trestné činnosti v sexuální oblasti. Dalším druhem prevence je prevence situační, která se snaží kriminogenní faktory snižovat tím, že na určitých místech zvyšuje ochranu před páčáním trestných činů zvýšením počtu strážníků nebo instalováním kamer. Je také důležité zabývat se ochranou obětí před viktimizací. Taková prevence cílí na oběti a klade si za cíl oběti poučovat o tom, jak se chovat v nebezpečných situacích.¹³²

Válková a Kuchta ve své knize zmiňují Demingovo a Eppyho dělení znásilnění na tzv. socializované a nesocializované. Socializované znásilnění je dle tohoto rozdělení páčáno pachatelem, kterého oběť zná po předchozí konverzaci, někdy i po společném požití alkoholu, a pro takového pachatele je typická pouze malá míra agrese. Druhý, asociální typ pachatele, vyvíjí větší míru agrese, a to z toho důvodu, aby oběť ovládl. Ta asociálního pachatele vůbec nezná. Nesocializovaný pachatel využívá podvodný, bleskový nebo překvapivý přístup k oběti. To znamená, že pachatel například předstírá, že oběti nabízí

¹³⁰ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada), s. 182.

¹³¹ GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 309.

¹³² Tamtéž, s. 309.

pomoc nebo bez jakékoli předchozí komunikace překvapí oběť fyzickým útokem nebo na oběť začne útočit, například když oběť spí.¹³³

Za zmínku zcela jistě stojí výzkum prováděný IKSP¹³⁴, který se zabýval pachateli trestného činu sexuálního nátlaku (5 %) a trestného činu znásilnění (95 %). Výzkum vycházel z podrobné analýzy 796 případů násilných sexuálních deliktů, jednalo se celkem o 584 pachatelů.¹³⁵

A jaká je typická charakteristika pachatele znásilnění podle tohoto průzkumu v ČR? Výzkumem se prokázalo, že u většiny pachatelů nebyla zjištěna žádná porucha sexuální preference. Většina pachatelů použila proti oběti násilí za účelem dosažení pohlavního styku, přičemž v 99,7 procentech toto násilí použili muži. Průměrný věk pachatele byl 33 let, pachatelé starší 46 let byly osoby, které už byly odsouzeny za trestný čin nebo měly zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody. Pokud se jednalo o mladistvého pachatele, většinou měl nedokončené základní vzdělání, podprůměrný intelekt a jednalo se o disharmonickou osobnost. Mladiství pachatelé většinou útočili ve dvojicích. Dospělí pachatelé (18 - 45 let) v době činu zpravidla žili v partnerském vztahu, v době činu u nich byl často zjištěn vliv návykové látky a tito pachatelé většinou nenavazovali předchozí kontakt s obětí. K pachatelům starším 46 let patřily většinou osoby vyučené, rozvedené, osamocené, často u nich byly zjištěny nadprůměrné rozumové předpoklady a trpěly poruchou osobnosti. Převážná část deliktů byla spáchána občany ČR (85 %), zbytek tvořili hlavně pachatelé ze Slovenska, Ukrajiny a Rumunska. 80 % pachatelů se dopustilo pouze jednoho násilného sexuálního deliktu. Z provedeného výzkumu bylo patrné, že 98,99 % pachatelů byli muži.¹³⁶ Ze statistik Policie ČR vyplývá (tabulka č. 3), že se jedná o trvalý trend, kdy muži tvoří absolutní většinu stíhaných osob za trestný čin znásilnění.

¹³³ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice, s. 428-429.

¹³⁴ Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

¹³⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra, ZEMAN, Petr: *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé*, s. 11-17.

¹³⁶ Tamtéž, s. 31-130.

Stíhané osoby v ČR podle pohlaví v jednotlivých letech										
Pohlaví	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Muži	448	433	439	460	385	388	364	399	404	375
Ženy	3	6	7	3	2	2	2	5	1	2
CELKEM	451	439	446	463	387	390	366	404	405	377

Tabulka 3 - Stíhané osoby v ČR podle pohlaví v jednotlivých letech.^{137,138}

Z výše uvedeného vyplývá, že stejně jako o obětech, i o pachatelích trestného činu znásilnění existují mezi laickou veřejností mylné představy. Mýty o pachatelích mohou mít za následek, že je na pachatele často nahlíženo jako na jedince s poruchou sexuální preference, který jedná ovlivněn touto poruchou, a na druhé straně pak často bývá připisován značný podíl na tomto činu oběti. Přitom je zjevné, že většina pachatelů touto poruchou netrpí a netrpí ani sexuální frustrací, o čemž by měla být společnost lépe informována. Důvody, proč se pachatelé dopouštějí takového trestného činu, tkví spíše v osobnostních rysech, způsobu života a vývoji jedince.

¹³⁷ Statistika k trestnému činu znásilnění: Zveřejnění podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb. In: Statistika Policie ČR [online]. [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statistika-k-trestnemu-cinu-znasilneni.aspx>

¹³⁸ Statistika k trestnému činu znásilnění: Zveřejnění podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb. In: Statistika Policie ČR [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/trestny-cin-znasilneni.aspx>

5. Oběť trestného činu znásilnění

5.1. Zákon o obětech trestného činu

Dne 30. 1. 2013 byl přijat zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), který nabyl v plném rozsahu účinnosti dne 1. 8. 2013.¹³⁹ Předmětem uvedené zákonné úpravy jsou dvě základní oblasti, a to práva obětí trestných činů a vztahy mezi státem a subjekty, které těmto obětem poskytují služby. Do první oblasti je třeba zařadit též problematiku práva oběti na poskytnutí peněžité pomoci ze strany státu (tzv. odškodnění).¹⁴⁰

Legální definici oběti nalezneme v ustanovení § 2 odst. 2, 3 zákona, které vymezuje oběť jako fyzickou osobu „*kteřé bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil*“ a zároveň dodává, že byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, „*považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.*“ Zákon tak rozlišuje dvě kategorie obětí, a to tzv. oběť přímou a oběť nepřímou (tj. příbuzného).¹⁴¹

Práva oběti trestného činu jsou upravena v části první, hlavě druhé předmětného zákona, která je dále rozdělena do šesti dílů, z nichž každý se věnuje určitému okruhu práv obětí, a to právu na poskytnutí odborné pomoci, právu na informace, právu na ochranu před hrozícím nebezpečím, právu na ochranu soukromí, právu na ochranu před druhotnou újmu a právu na peněžitou pomoc.¹⁴²

¹³⁹ Zákon o obětech trestných činů má dělenou působnost, kdy ustanovení týkající se subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů nabyly účinnosti dne 1. 4. 2013 a zbývající ustanovení, včetně norem týkajících se práv obětí, nabyly účinnosti dne 1. 8. 2013.

¹⁴⁰ JELÍNEK, J. a kol.: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 17.

¹⁴¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 193-194.

¹⁴² JELÍNEK, J. a kol.: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 17.

Rozlišení pojmu *poškozený* a pojmu *oběť* může činit problémy.¹⁴³ Trestní řád pohlíží na oběť jako na nositele důkazu nebo jako na procesní stranu nadanou určitými právy a povinnostmi. Pokud se hovoří o poškozeném, myslí se jím především strana trestního řízení¹⁴⁴, která má určitá práva a povinnosti, které může uplatňovat v trestním řízení. Oběť lze chápat jako fyzickou osobu, které v důsledku trestného činu vznikla nebo měla vzniknout újma, a je nutno s ní proto jednat právě s ohledem na vzniklou újmu. Stát jí má nabídnout určitou péči, pokud je třeba. Obětí může být, na rozdíl od poškozeného, pouze fyzická osoba. Osoby právnické, jakožto uměle vytvořené právní subjekty, nemohou pociťovat újmu a útrapy jako fyzická osoba. Za oběť také lze považovat pozůstalé po oběti, která zemřela v důsledku trestného činu. V případě poškozeného se nahrazuje pouze újma, která poškozenému vznikla přímo trestným činem, ale u oběti se počítá i s druhotnou újmou a je snaha jí předcházet. Další odlišnost spočívá v tom, že oběť nemůže svá práva převést na jinou osobu, ale poškozeným může být i právní nástupce. Je to z toho důvodu, že oběť je subjektem zvláštní péče.¹⁴⁵ Dle § 3 odst. 1 zákona o obětech trestných činů je pak nutné považovat za oběť každou fyzickou osobu, která se cítí být obětí. Takový právní institut se nazývá *presumpce oběti*. Tento postup se neužije, pokud by vyšel najevo opak nebo by se jednalo o zjevné zneužití postavení oběti dle zákona o obětech trestných činů.

Přijetí zákona o obětech trestných činů vnímám jako velmi pozitivní krok k větší ochraně obětí. Největší jeho přínos shledávám v pomoci obětem před druhotnou újmou neboli sekundární viktimizací. Například právě u trestného činu znásilnění je riziko druhotné újmy vysoké vzhledem k tomu, že jde o čin velmi traumatizující. Pro oběť není rozhodně lehké podat v této věci trestní oznámení a podrobit se všem vyšetřovacím úkonům. Je tedy na místě, aby výslech byl proveden citlivým způsobem a aby se oběť znásilnění nemusela setkat s pachatelem. Právě nedůvěra k orgánům činným v trestním řízení a strach z průběhu vyšetřování je jedním z faktorů, proč se trestný čin stává tolik latentním. Dříve práva poškozeného, potažmo tedy oběti, byla upravena podle mého názoru nedostatečně.

¹⁴³ Dle § 43 odst. 1 trestního řádu je poškozeným ten, „komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil“.

¹⁴⁴ Viz § 12 odst. 6 trestního řádu.

¹⁴⁵ JELÍNEK, Jirí a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik, s. 25-26.

5.2. Oběť znásilnění jako zvlášť zranitelná oběť

Dále zákon vymezuje pojem *zvlášť zranitelné oběti*, kdy z dikce zákona plyne, že se jedná o určitou podskupinu v rámci kategorie obětí. Zákon řadí mezi zvlášť zranitelné oběti mimo jiné oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, tedy i oběti trestného činu znásilnění, avšak pouze tehdy, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy, přičemž uvádí demonstrativní výčet, kdy je toto nebezpečí zvýšené.¹⁴⁶

Zvlášť zranitelným obětím přiznává zákon určitá specifická práva, a to např. právo na bezplatnou odbornou pomoc (§ 5 odst. 1), právo na to, aby vůbec nedošlo ke kontaktu s pachatelem, pokud to povaha úkonu umožňuje (§ 17 odst. 2), právo, aby oběť byla vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví, totéž platí i pro tlumočníka (§ 19 odst. 1, 2). Dále má tato oběť právo na to, aby byl výslech veden obzvláště citlivě (§ 20 odst. 1) a vyškolenou osobou v přípravném řízení (§ 20 odst. 2). Výslech by se měl co nejméně opakovat a v případě opakování má být proveden stejnou osobou (§ 20 odst. 3). Také má tato oběť právo na zabránění bezprostředního vizuálního kontaktu s pachatelem (§ 20 odst. 4). Při realizaci posledního zmíněného práva se využívá především audiovizuální technika.¹⁴⁷

Platí, že v případě pochybnosti, zda je určitá oběť zvlášť zranitelnou obětí, se považuje za zvlášť zranitelnou oběť. Tudíž platí tzv. *presumpce zvlášť zranitelné oběti*. Opačný přístup by totiž mohl vést k sekundární viktimizaci.¹⁴⁸

Obětí trestného činu se zabývá viktimologie, která je součástí kriminologie a přispívá především k prevenci kriminality. Zabývá se i vztahy mezi obětí a pachatelem, viktimizací a ochranou před ní, odhalováním, vyšetřováním a soudním projednáváním věci ze strany oběti a pomocí oběti trestného činu.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Viz ustanovení § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů.

¹⁴⁷ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře, s. 21-34.

¹⁴⁸ GŘIVNA, Tomáš a VÁLKOVÁ, Helena. *Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017*. Trestněprávní revue. 2017, 2017(9), s. 195-201.

¹⁴⁹ GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 120-122.

Viktimizaci označujeme proces, kdy se potenciální oběť mění na skutečnou oběť trestného činu.¹⁵⁰ Smyslem studia viktimizace je vnímání trestného činu očima oběti.¹⁵¹ Viktimizaci lze dle Čírtkové chápat jako určitou *psychosociální krizi*. Oběť po traumatizující události často mění svůj dosavadní život, například se přestěhuje nebo změní práci. Oběť to stojí mnoho úsilí, a i tak někdy psychickou újmu nezvládne, nezačne zpět vnímat svět jako dobrý, a tím pak trpí její sociální vztahy. Laická veřejnost se často domnívá, že bezprostředně po činu je na tom oběť psychicky nejhůře. Viktimizační proces ale bývá často dynamický a má různé fáze. Takový průběh nazýváme jako nelineární, a právě takový je typický pro oběti znásilnění.¹⁵² Průběh viktimizace u trestného činu znásilnění je dynamický. První fází je *percepce*, kdy se znásilněná osoba začne cítit obětí. Druhá fáze, *deklarace*, nastává v okamžiku, kdy se oběť rozhodne trestný čin znásilnění oznámit, a nakonec následuje fáze, kdy je oběť ochotna svědčit a spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Pro nelineární průběh viktimizace je typické, že se oběť může vracet do předchozích fází.¹⁵³

Od viktimizace je třeba odlišit pojem viktimnost. Viktimnost znamená predispozice jedince nebo skupiny osob k tomu, aby se stali oběťmi trestných činů. Pravděpodobnost, že se někdo stane obětí trestného činu, je u každé osoby jiná. Viktimnost ovlivňuje například profese, věk, psychické vlastnosti a příslušnost k menšině. Za profese, které jsou více viktimní, se považují např. policisté a strážníci (trestné činy proti životu a zdraví), obsluha čerpacích stanic (loupeže). Co se týče psychických viktimních vlastností u trestného činu znásilnění, je pro něj typická lehkomyšlnost, dobrodružnost a bezdůvodná důvěřivost. S viktimností může souviset i věk, a to z důvodu odlišnosti způsobu života různých věkových kategorií. U mladých lidí se dá očekávat, že se budou nalézat častěji v nebezpečných situacích než lidé staří. Z hlediska viktimnosti může mít svůj vliv i příslušnost k minoritě.¹⁵⁴ Poznatky o viktimnosti by měly sloužit k zacílení prevence, v žádném případě však k přesouvání viny z pachatele na oběť.¹⁵⁵

¹⁵⁰ GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 124.

¹⁵¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 34.

¹⁵² VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice, s. 193.

¹⁵³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 47-49.

¹⁵⁴ GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 122-123.

¹⁵⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 25.

Současné výzkumy previktimmnosti obětí upouštějí od osobnostně a konstitučně previktimmní oběti a zaměřují se spíše na *vulnerabilitu* (zranitelnost) oběti. Zranitelnost se posuzuje podle toho, jak jedinec zvládá obtížné a nebezpečné situace a jaký se u něj vyskytuje vzorec chování. Tyto výzkumy se snaží zjistit, zda je vulnerabilita previktimmní faktor u obětí znásilnění.¹⁵⁶

Jelikož je trestný čin velmi traumatizujícím okamžikem pro oběť, může se u ní objevit posttraumatická stresová porucha. Hlavním rysem takové poruchy je, že oběť stále znovu prožívá danou stresovou situaci. Ovšem ne vždy, když se oběti opakovaně vybavují traumatizující vzpomínky, se jedná o PTSP. Oběť, která trpí touto poruchou, si představuje, co ještě horšího se mohlo stát, a těžko v danou chvíli dokáže ve svých myšlenkách odlišit vzpomínky od reality.¹⁵⁷ Je také typické, že oběť si některé okolnosti nedokáže vybavit, trpí problémy se spánkem, špatně se soustředí a je emočně přecitlivělá. Někdy se u takové oběti lze setkat i se sebevražednými sklony. Aby bylo možné hovořit o PTSP, je zde podmínka vzniku této poruchy do šesti měsíců od znásilnění.¹⁵⁸ Po znásilnění se tato porucha často projevuje i v intimním životě obětí, které pak ztrácejí zájem o pohlavní styk, a někdy to může být i trvalého rázu. PTSP je dlouhodobá a vážná porucha. Právě dlouhodobé následky jsou typické pro tento trestný čin, výzkumy ukazují, že až 90 % obětí znásilnění pocíťovalo následky takového činu po dobu delší než 6 týdnů.¹⁵⁹ Z toho vyplývá, že PTSP lze v některých případech právně posuzovat jako těžkou újmu na zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 písm. i).¹⁶⁰ Ale nepostačuje, že PTSP trvala delší dobu ve smyslu tohoto ustanovení, ale musela se po celou tuto dobu projevovat jako vážná porucha zdraví. Znalec zkoumá, zda oběť trpí touto poruchou, ale je pak na soudu, aby rozhodl, zda se jedná

¹⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 185.

¹⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 100.

¹⁵⁸ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada), s. 80.

¹⁵⁹ PTÁČEK, Radek, ČÍRTKOVÁ, Ludmila a ŽUKOV, Ilja. *Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti*. Psychiatrie pro praxi [online]. 2009 (10(6), s. 268-271 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2009/06/06.pdf>

¹⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, sp. zn. 8 Tdo 751/2017.

o vážnou poruchu zdraví ve smyslu § 122 trestního zákoníku, jelikož se jedná o otázku právní.¹⁶¹ PTSP pak dle výzkumů trpí přibližně 30 - 50 % obětí znásilnění.¹⁶²

Existuje mnoho doporučení, jak se chovat, aby riziko znásilnění bylo co nejnižší. Je vhodné se v noci pohybovat venku ve skupinách, vyhýbat se nepřehledným a skrytým místům, sledovat co nejvíce dění okolo sebe, držet si odstup od neznámých osob, v případě pocitu nebezpečí požádat o doprovod, zavolat si vůz taxi služby a další.¹⁶³ Z těchto doporučení ovšem vyplývá, že se zabývají jen těmi případy, kdy jde o neznámého pachatele. Předejít znásilnění ze strany osoby známé oběti je více problematické a v tom shledávám i nebezpečnost takové situace. Zde neexistuje příliš rad a doporučení, jak tomuto předejít, a je logické, že oběť má mnohem větší důvěru ke známému pachateli, např. sousedovi, spolužákovi, druhovi, spolupracovníkovi, potažmo manželu apod.

Existují i doporučení, jak se chovat v případech, kdy už dojde ke střetu s pachatelem. Ovšem poskytnout obecná doporučení chování v takové situaci není možné. Každá situace je jiná a každý pachatel smýšlí rozdílně. Nelze tedy doporučit, zda je v takové situaci vhodnější křičet a volat o pomoc nebo s pachatelem navázat klidný rozhovor, který ho může překvapit.¹⁶⁴ Pokud se oběť bude bránit, zvyšuje tím sice šanci se pachateli ubránit, ale na druhou stranu tím zvyšuje riziko vážnějšího zranění, které jí pachatel může způsobit.¹⁶⁵

5.3. Ochrana oběti trestného činu znásilnění před sekundární viktimizací

Primární viktimizace je způsobena bezprostředně trestným činem. Sekundární viktimizace je častá, ale nenastává vždy. Do primární viktimizace řadíme fyzickou, finanční a emocionální újmu. Každý člověk se potřebuje cítit v bezpečí a také má potřebu se seberealizovat a prosazovat. V případě emocionální újmy je toto narušeno. Oběť začne

¹⁶¹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 12. 2016, sp. zn. 2 To 107/2016.

¹⁶² PTÁČEK, Radek, ČÍRTKOVÁ, Ludmila a ŽUKOV, Ilja. *Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti. Psychiatrie pro praxi* [online]. 2009 (10(6), s. 268-271 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2009/06/06.pdf>

¹⁶³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 106.

¹⁶⁴ GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 150.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 303.

svět vnímat jako zlé místo a ztrácí kontrolu nad vlastním životem.¹⁶⁶ Podle Čírtkové a Vitoušové by měly být chráněny potřeby oběti a její důstojnost. Oběť potřebuje informace, bezpečí, důvěru a respekt, a pokud se jí tohoto nedostává, dochází k sekundární újmě. Oběť by měla získat informace, co obnáší její postavení poškozeného v trestním řízení, na co má právo a jaké jí vyplývají povinnosti z tohoto postavení. Pokud bude mít oběť nedostatek informací, může se cítit nedůstojně a vnímat samu sebe jako pouhého nosiče stop a důkazů. Oběti by také měl být vysvětlen průběh výslechu, aby případné doplňující otázky nechápala jako nedůvěru k tomu, co vylíčila. Otázky na zraňující detaily z průběhu znásilnění by měly být pokládány citlivým způsobem, aby oběť neztratila pocit bezpečí.¹⁶⁷

Se sekundární viktimizací pracuje i zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, v němž je v § 2 odst. 5 nazvána jako *druhotná újma*: „*Druhotnou újmou se pro účely tohoto zákona rozumí újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní*“. Cílem zákona o obětech trestných činů je chránit oběti především před druhotnou újmou, která by jim mohla být způsobena orgány vyjmenovanými v § 2 odst. 5. Není to ale jediný možný zdroj druhotné újmy. Může k ní docházet např. i kvůli reakci okolí.¹⁶⁸ Novotný a Zapletal považují za důvod vzniku sekundární viktimizace i chování pachatele, který například zavražďuje oběť, aby trestný čin neoznámila. V některých případech může sekundární újma převýšit tu primární.¹⁶⁹ K sekundární viktimizaci dochází nejčastěji u násilných trestných činů a také u trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.¹⁷⁰

Ochrana před druhotnou újmou je v zákoně o obětech trestných činů vyjádřena dílčími právy v § 17 až § 22 zákona o obětech trestných činů. Patří sem právo zabránění kontaktu oběti a osob jí blízkých s pachatelem (§ 17). Otázky do intimní oblasti by měly být kladeny jen v nezbytném rozsahu a zvláště šetrným způsobem. Pokud by se tak nestalo, oběť

¹⁶⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. s. 14.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 18-20.

¹⁶⁸ GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře, s. 21-34.

¹⁶⁹ NOVOTNÝ, Oto. *Kriminologie*. 2., přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004, s. 147- 148.

¹⁷⁰ JELÍNEK, Jirí a GRÍVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik, s. 133.

může podat námitky (§ 18). Oběť má také právo na výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví, u zvláště zranitelných obětí toto platí i pro tlumočníky (§19). Podání vysvětlení a výslechu zvláště zranitelných obětí by mělo probíhat obzvláště citlivým způsobem vyškolenou osobou a nemělo by se opakovat. Tyto osoby také mají právo, aby bylo zabráněno bezprostřednímu vizuálnímu kontaktu s podezřelým (§ 20). Oběť má také právo na doprovod důvěrníka. Důvěrníkem může být kterákoli fyzická osoba, která je způsobilá k právním úkonům. Důvěrník poskytuje oběti psychickou pomoc a zároveň může být i jejím zmocněncem, nemůže však zasahovat do průběhu úkonu. Pokud by se tak stalo, vyloučí se z účasti na úkonu (§ 21). Oběť může učinit prohlášení, ve kterém zhodnotí dopad trestného činu na svůj život (§ 22).

Prohlášení oběti o dopadu trestného činu (*victim impact statement*) je využíváno i v jiných zemích. Toto prohlášení s sebou přineslo hned několik pozitiv, která z něj vyplývají pro oběť. Oběť má příležitost se díky němu vyjádřit i k okolnostem, které nemusely být významné pro rozhodnutí ve věci. Pachatel by si měl na základě tohoto prohlášení uvědomit, jaký dopad měl jím spáchaný trestný čin na oběť. A v neposlední řadě má prohlášení oběti o dopadu trestného činu význam i pro rozhodování soudu, protože má vliv na individualizaci trestu a náhradu nemajetkové újmy.¹⁷¹ V tomto prohlášení by například mělo být uvedeno, k jakým finančním ztrátám u oběti došlo v souvislosti s viktimizací, fyzická zranění včetně bolestného, jaký psychický dopad měl trestný čin na oběť, jestli došlo vlivem trestného činu k narušení sociálních vztahů u oběti a další.¹⁷² Prohlášení může oběť učinit v kterémkoli stadiu řízení, a to ústně nebo písemně.¹⁷³

Na viktimizaci se nikdy nelze psychicky připravit. Proto je nutné při vyšetřování trestného činu znásilnění s obětí zacházet s respektem. Nikdy by se oběti nemělo vyčítat, že se chovala tak či onak. Prožívání viktimizace ze strany oběti je dlouhý proces a skládá se z různých fází. Není vždy pravda, že se oběť cítí nejhůře ihned po činu.¹⁷⁴

Mínění společnosti o znásilnění je protkáno mnohými mýty. Například tím, že si oběť za znásilnění mohla sama svým vyzývavým chováním, že nejvíce pachatelů jsou osoby,

¹⁷¹ JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik, s. 29.

¹⁷² VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice, s. 199.

¹⁷³ Tamtéž, s. 209.

¹⁷⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 45-48.

kteře oběť nezná, a navíc jsou to devianti. Také je zde mínění, že oběť má závažná fyzická zranění, přitom mnoho případů znásilnění je zcela bez jakéhokoli fyzického zranění. Mnohem závažnější, a to bývá často opomíjeno, jsou psychické následky. Není výjimkou, že oběť po tak traumatizující události zcela změní způsob života. Mýty o znásilnění mohou negativně přispívat k tomu, že znásilněná žena má strach oznámit trestný čin, a zároveň pak mohou vést i k sekundární viktimizaci, kdy je mýty ovlivněno okolí oběti a například i média. Je tedy vhodné zvyšovat vědomí laické veřejnosti o trestném činu znásilnění a vyvracet mýty empirickými poznatky.

Mýty pak ve svém důsledku mohou ovlivňovat mínění veřejnosti i postupy a rozhodování orgánů činných v trestním řízení, přestože poznatky z praxe je vyvrací.¹⁷⁵ I kdyby se oběť chovala vyzývavě nebo svádívě, má vždy právo změnit názor, vyslovit nesouhlas a tento nesouhlas by měl být respektován. Tento mýtus v podstatě připisuje značný podíl viny oběti. Je třeba si ale uvědomit, že ke znásilnění dochází ve všech věkových kategoriích a na různých místech. Nelze tedy říct, že by ke znásilnění docházelo na specifických osobách a místech.¹⁷⁶ Praxe také ukazuje, že toto není rozhodující hledisko. Pachatel vyhledává spíše dostupné oběti a takovou obětí může být například i senior.¹⁷⁷

Mezi další mýty o oběti patří i ten, že ženy často muže křivě obviňují ze znásilnění. Tento mýtus byl také vyvrácen, protože se ukázalo, že se tak děje pouze v malém procentu případů. Existuje i mýtus, že znásilnění je pácháno neznámými pachatelí, většina znásilnění je přitom páchána osobou známou oběti. Dalším rozšířeným mýtem je, že znásilnění zanechává pouze viditelná zranění, že manžel nemůže znásilnit svou manželku, znásilnění je okamžitě nahlášeno orgánu činném v trestním řízení a další.¹⁷⁸

¹⁷⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 66.

¹⁷⁶ GROTH, A. Nicholas a H. Jean BIRNBAUM. *Men who rape: the psychology of the offender*. New York: Plenum Press, c1979, s. 7.

¹⁷⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 67.

¹⁷⁸ WORLD HEALTH ORGANIZATION. Sexual violence: prevalence, dynamics and consequences. Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence [online]. Geneva: WHO publications, 2003, s. 11 [cit. 2020-04-16]. ISBN 92 4 154628 X. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42788/924154628X.pdf;jsessionid=BC4A4429BEB3282601BA478D610A3125?sequence=1>

6. Vyšetřovací úkony

Obecný rozsah a předmět dokazování je uveden v § 89 odst. 1 trestního řádu. Jedná se o zjišťování, zda se stal trestný čin a zda ho spáchal obviněný, případně jaká pohnutka ho k takovému jednání vedla. Dále se zjišťují podstatné okolnosti, které mají vliv na posouzení povahy, závažnosti činu, též osobní poměry pachatele, jakožto i podstatné okolnosti, které umožňují stanovení následku, výše škody a bezdůvodného obohacení a též okolnosti, které umožnily a vedly ke spáchání trestného činu. Až pokud zjištěné a odůvodněné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, a dostatečně odůvodňují, že trestný čin spáchala určitá osoba, lze zahájit trestní stíhání dané osoby dle § 160 trestního řádu.

Vyšetřovací úkony lze rozdělit na počáteční a následné. Za počáteční úkony je u mravnostní trestné činnosti považován výslech oznamovatele, ohledání místa činu, prohlídka těla a také pátrání po pachateli. Mezi následné vyšetřovací úkony se pak řadí konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce, prověrka výpovědi na místě, znalecké zkoumání.¹⁷⁹ Rozsah dokazování vždy záleží na konkrétní trestné činnosti.¹⁸⁰ Typické stopy u trestného činu znásilnění jsou stopy ve vědomí, stopy biologické a stopy působení.¹⁸¹ Ve své diplomové práci se dále budu věnovat především výslechu, ohledání místa činu, prohlídce těla, rekognici a expertizám, protože tyto vyšetřovací úkony shledávám jako nejtypičtější pro trestný čin znásilnění.

Podle Musila je vyšetřovací situace takový „stav, v němž se nalézá vyšetřování v určitém časovém okamžiku“.¹⁸² U trestného činu znásilnění existují tři nejčastější vyšetřovací situace. První situace je taková, že skutečnosti, které byly zjištěny, nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, ale není známa totožnost pachatele. V takovém případě je důležité získat co nejpřesnější popis pachatele, kde se pachatel pohybuje a jeho způsob života. Využívají se k tomu kriminalistické evidence. U další vyšetřovací situace jde o to, že zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, a je znám i pachatel.

¹⁷⁹ KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, c2008. Jessenius, s. 160-163.

¹⁸⁰ STRAUS, Jirí. *Kriminalistická metodika*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 131.

¹⁸¹ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 465.

¹⁸² Tamtéž, s. 99.

V této situaci se prověří všechny skutečnosti a poté se doručí usnesení o zahájení trestního stíhání určité osobě. Poslední ze tří nejčastějších vyšetřovacích situací je typická tím, že ze zjištěných poznatků, především pak z výpovědi oběti či oznamovatele, která budí pochybnosti, není jasné, zda vůbec byl spáchán trestný čin. V této poslední situaci, na rozdíl od předchozích dvou, je pachatel znám, je to ale pouze pachatel údajný, který byl označen ve výpovědi. V tomto případě je nutné vyšetřováním shromáždit co nejvíce důkazů, které buď výpověď podpoří nebo ji vyvrátí. Dochází i k výslechům osob z okolí oběti či oznamovatele, po kterých může dojít k prověřovacím úkonům jako je проверка výpovědi na místě, vyšetřovací experiment či psychologická expertiza. Pokud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin určitou osobou, doručí se takové osobě usnesení o zahájení trestního stíhání. Po doručení usnesení jsou možné další tři vyšetřovací situace, které se odvíjí od toho, zda se obviněný k trestnému činu znásilnění doznal, zda spáchání takového činu popírá nebo zda odmítá vypovídat.¹⁸³

6.1. Výslech

Výslech je velmi důležitou součástí vyšetřování, jejíž pomocí lze zjistit co nejvíce pravdivých informací od svědků, oběti a pachatele. Aby mohl výslech sloužit jako důkazní prostředek, musí být dodržováno mnoho pravidel, která platí jak pro vyslýchaného, tak pro vyslýchajícího. Tato pravidla jsou upravena v trestním řádu. Výslechem se zabývá trestní právo, kriminalistika i psychologie.

Při objasňování a vyšetřování trestné činnosti pracuje policie s podněty fyzických i právnických osob. U mravnostních trestných činů podává podnět většinou občan, ale není výjimkou, že podnět v těchto případech podávají i zdravotnická zařízení a u dětí školní zařízení. Protokol o trestním oznámení u mravnostních trestných činů má kromě obecných náležitostí uvedených v § 59 odst. 4 trestního řádu i určitá specifika. Záleží zde na tom, kdo je oznamovatelem, respektive jaký vztah má k oné události. Může jít o oznamovatele, který byl buď očitým svědkem události, nebo informace o trestném činu získal zprostředkovaně, nebo je samotnou obětí. Pokud je oznamovatelem očitý svědek, je žádoucí, aby u výslechu popsal děj chronologicky, jak si ho pamatuje. Také je nutné od něj zjistit popis pachatele, místo činu, dobu spáchání a zda má nějaký vztah k pachateli. V případě, že je

¹⁸³ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 466-467.

oznamovatelem osoba, která získala informace o trestném činu znásilnění zprostředkovaně, je nutné zjistit, kde informace získala, a také věrohodnost takového zdroje.¹⁸⁴ Výsledkem oběti se budu dále ve své práci věnovat podrobněji, stejně tak výsledku pachatele.

Při výslechu mohou všeobecně nastat tři situace. První situace je taková, že vyslýchaný chce mluvit pravdu a mluví pravdu. Taková výslechová situace je ideální a vyslýchající pouze kontroluje úplnost výpovědi. Druhá výslechová situace může nastat v případě, že vyslýchaný chce vypovídat pravdu, ale z nějakého důvodu se mu tak nedaří. Například si něco pamatuje chybně nebo si na něco není schopen vzpomenout. V tomto případě bývá výpověď nepřesná a neúplná a některé pasáže neodpovídají objektivně zjištěným faktům. Výpověď může působit nevěrohodně a je na vyslýchajícím, aby zvolil takový taktický postup, který pomůže vyslýchanému vzpomenout si na okolnosti, o kterých se domnívá, že je zapomněl. Aby toho docílil, neměl by vyslýchající přerušovat monolog vyslýchaného. Otázky, které vyslýchající podává, by neměly být sugestivní, aby vyslýchaný sám přišel na to, že vypovídal chybně nebo si vzpomněl. Též je vhodné vést výslech tak, aby vyslýchaný vypovídal o událostech chronologicky a co možná nejvíce podrobně. Aby si vyslýchaný vzpomněl na všechny důležité okolnosti, je dobré vést vyslýchaného tak, aby si vybavil i okolnosti vedlejší. Třetí z možných výslechových situací nastává v případě, že vyslýchaná osoba nechce vypovídat pravdivě, a tak i činí. Na tuto situaci kriminalistika vypracovala taktický postup. Vyslýchající se v těchto případech snaží odhalit motiv vyslýchaného k lživé výpovědi a snaží se tento motiv odstranit. Aby se tento postup podařil, je nutné, aby si vyslýchající získal důvěru u vyslýchaného. V některých případech je proto efektivní využití možnosti utajení svědka dle § 55 odst. 2 trestního řádu. Vyslýchající se také může snažit přimět vyslýchaného k morálnímu hodnocení svého činu a potažmo i lživé výpovědi. Další součástí taktiky může být využití emocionálního napětí, které, pokud se jedná o duševně zdravou osobu, pociťuje každá osoba, pokud se dopustila společensky škodlivého jednání nebo byla u takového jednání přítomna. Pokud vyslýchaný záměrně lže, zpravidla se u něj toto emoční napětí stupňuje. Proto je vhodné, aby vyslýchaný byl vyslechnut co nejdříve po události a aby se zajistily důkazy, protože si často po opadnutí tohoto vypětí rozmyslí, jak bude vypovídat, a spíš se uchýlí k promyšlené lži. V některých případech později pachatelé popírají svou předešlou výpověď či obviňují orgány činné

¹⁸⁴ KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, c2008. Jessenius, s. 160-161.

v trestním řízení z nátlaku při výslechu. Dalším efektivním postupem je využití rozporů ve výpovědi vyslychaného. Vhodné je neupozorňovat na rozpory ihned. Vyslychaný se začne zaplétat do závažných rozporů své výpovědi, což u něj stupňuje i emoční vypětí. Vyslychající v takovém případě nedává najevo, k jaké verzi došel, pouze předkládá tvrzení vyslychaného a objektivně zjištěná fakta a žádá ho, aby vysvětlil dané rozpory.¹⁸⁵

Pomocí výslechu obviněného lze získat nejpřesnější údaje, protože jeho jednání je hlavním předmětem řízení, a také zjistit postoj obviněného k předmětu obvinění. Při výslechu se ovšem musí brát na zřetel, že obviněný má velký zájem na výsledku trestního řízení, a to ovlivňuje jeho výpověď. Výpověď obviněného neslouží jen jako důkazní prostředek, ale je také vlastní obhajobou obviněného. Většinou se obviněný snaží při své výpovědi zmírnit obvinění nebo ho úplně či alespoň částečně vyvrátit. Výjimečně se můžeme setkat s případy, kdy obviněný říká pouze pravdu a dozná se k trestnému činu zcela, protože trestní řízení případný trest chápe jako spravedlnost. Podle § 2 odst. 5 a § 164 odst. 3 trestního řádu, je zřejmé, že i když se obviněný dozná, stále trvá povinnost vyslychajícího přezkoumat všechny okolnosti případu. Toliko doznání obviněného nemůže vést k jeho odsouzení.¹⁸⁶ Obviněného může vést k doznání se k trestnému činu, který nespáchal, několik faktorů. Například ochrana osoby blízké nebo snaha doznat se k méně závažnému trestnému činu, aby skryl ten závažnější.¹⁸⁷ Pro vyšetřování trestných činů je tedy důležité nemít absolutní nedůvěru k výpovědi obviněného, a na druhé straně ji ani nepřeceňovat. Vždy je třeba vzít v potaz všechny okolnosti případu a všechny provedené důkazy v jejich souhrnu. Stejně jako u výpovědi svědka se může stát, že obviněný vypovídá nepřesně a neúplně z toho důvodu, že okolnosti případu nevnímal nebo je vnímal nepřesně, nebo že některé skutečnosti zapomněl. Dále je třeba mít na paměti, že ne každé vyjádření obviněného má povahu důkazu, který by bylo možné použít v trestním řízení. Jedná se o situace, kdy například obviněný něco vypoví do sdělovacích prostředků. Abychom mohli takovou informaci použít jako důkaz v trestním řízení, musíme obviněného v trestním řízení vyslechnout.¹⁸⁸

¹⁸⁵ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 330-336.

¹⁸⁶ JELÍNEK, Jirí. *Trestní právo procesní*, 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 398.

¹⁸⁷ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. Eupress, s. 87.

¹⁸⁸ JELÍNEK, Jirí. *Trestní právo procesní*, 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 398-400.

Trestní řád stanoví, co je třeba učinit před prvním výslechem obviněného.¹⁸⁹ Jedná se například o zjištění totožnosti obviněného a jeho osobních dat, dále objasnění obviněnému podstaty obvinění a také poučení o jeho právech. Vyslýchající musí zajistit, aby se obviněný k výslechu dostavil. Činí tak předvoláním, popřípadě předvedením.¹⁹⁰ Obviněný není povinen vypovídat a může si zvolit svého obhájce. Pokud je vyslýchán mladistvý obviněný, je nutné postupovat ohleduplně a také šetřit jeho osobnost. Taková povinnost je upravena v § 57 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.¹⁹¹

Je zakázáno nutit obviněného k výpovědi či doznání, protože je to pouze jeho právo, nikoli povinnost. I kdyby obviněný vypovídal pouze lživě, nikdy se v tomto případě nebude jednat o trestný čin křivé výpovědi dle § 346 trestního zákoníku.¹⁹²

Oběť je nositelem paměťové stopy, protože znásilnění bezprostředně vnímala.¹⁹³ Oběť je tedy očitým svědkem. Její výpověď ovšem nemusí být detailní, i když byla přímo vtažena do děje, protože znásilnění je tak silně emoční a stresující okamžik, že to zhoršuje kvalitu vnímání i zapamatování. V případě, že by vyslýchající naléhal na oběť, aby odpověděla na otázku, může se stát, že oběť odpoví nesprávně, protože se snadno nechá ovlivnit sugestivními otázkami z toho důvodu, že vyslýchajícího považuje za „spojence“. Může také docházet například ke zveličování ohrožení a újmy, které oběť pocítovala. Pokud k tomuto zveličování dochází vědomě, je to nejspíš proto, že se oběť snaží přitížit pachateli. Tento jev lze nazvat jako „vědomě nepravdivá výpověď“. K výpovědi oběti vždy musíme přistupovat kriticky. Na druhou stranu je velmi nežádoucí, aby obviněný nebo jeho obhájce zpochybňoval výpověď oběti do té míry, že se snaží veškerou odpovědnost přenést právě na oběť. Takové jednání způsobuje oběti ještě větší trauma. I kdyby oběť přispěla ke znásilnění svým viktimgenním chováním, nikdy by z toho neměla být obviňována. Pokud ji budeme obviňovat, že k tomuto činu přispěla svým chováním, povede to k sebeobviňování a závažnějším psychickým následkům.¹⁹⁴

¹⁸⁹ Viz § 91 odst. 1 trestního řádu.

¹⁹⁰ Viz § 90 trestního řádu.

¹⁹¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*, 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 400.

¹⁹² Tamtéž, s. 401-402.

¹⁹³ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 129.

¹⁹⁴ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 69-70.

Výslechem oběti je nutné zjistit místo a čas znásilnění, okolnosti, ze kterých lze posoudit, zda se jednalo o dokonáný trestný čin či o pokus, popis pachatele, případně totožnost, pokud ho poškozená osoba znala. Dále je zapotřebí ověřit, zda mezi pachatelem a obětí existuje nebo existoval nějaký vztah, pachatelův způsob násilí, jak se oběť bránila, poranění, které jí pachatel způsobil, případně poranění, které oběť způsobil pachateli, jestli existují věcné důkazy, jako například poškozené šaty, spodní prádlo od spermatu atd.¹⁹⁵

Výpověď se vždy skládá ze dvou částí, a to z části monologické a dialogické. V monologické části vyslychaná osoba hovoří sama a není přerušována vyslychajícím, ani jí nejsou kladeny otázky, ledaže by odbíhala od tématu. V druhé části výpovědi jí jsou vyslychajícím kladeny otázky.¹⁹⁶ Zakázány jsou otázky kapciózní neboli úskočné, které skrývají svůj pravý smysl a mají dovést vyslychanou osobu proti její vlastní vůli k odpovědi, a otázky sugestivní neboli navádějící, které samy od sebe obsahují odpověď.¹⁹⁷ Vyslychající by tedy měl klást pouze takové otázky, které doplní výpověď o další informace nebo které pomohou odstranit rozpory ve výpovědi.¹⁹⁸

O výpovědi se vždy sepisuje protokol ve smyslu § 55 trestního řádu, který se zapisuje v přímé řeči, obsahuje doslovné znění odpovědí a též doslovné znění otázek vyslychajícího, případně zmocněnce poškozeného nebo obhájce obviněného.¹⁹⁹

6.2. Ohledání místa činu

Pomocí ohledání místa činu si lze vytvořit představu o takovém místě jako celku. Zkoumá se zejména umístění, rozloha a charakter. Též se zjišťuje, které objekty se na místě činu nacházejí, a jestli, případně jaký, mají vztah k vyšetřovanému trestnému činu znásilnění. Objekty, které se nacházejí na místě činu, se zkoumají i z hlediska vztahu, který mezi nimi je, a zaznamenává se jejich poloha a stav. Na místě se také zajišťují stopy, například odléváním, snímáním stop na fólie nebo odběrem vzorků. Kromě toho se posuzují odchylky od normální situace vzhledem k místu a druhu nástrojů, které byly použity,

¹⁹⁵ ŠIMOVČEK, Ivan. *Kriminalistika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 346-347.

¹⁹⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*, 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 401.

¹⁹⁷ Viz § 92 odst. 3 trestního řádu.

¹⁹⁸ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty*.

Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. Eupress, s. 88.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 89.

a k celkovému charakteru události. Z místa činu lze v některých situacích i vyvodit charakteristické rysy pachatele.²⁰⁰

Účelem ohledání místa činu je také najít odpovědi na základní kriminalistické otázky. Mezi tyto otázky patří, jaký trestný čin byl spáchán, kdy ho pachatel spáchal, v jakém přesně vymezeném místě byl spáchán. Také kdo byl pachatelem, jakým způsobem a čím spáchal trestný čin a z jakého důvodu tak učinil. K zodpovězení otázky, kdy byl trestný čin spáchán, vyšetřovatelům napomáhá zjištění například stáří stop, data na korespondenci. Aby se dalo zjistit přesné místo činu, je nutné, aby se k tomu ohledalo širší okolí. Kde čin vyšel najevo, nemusí být zároveň místem, kde byl trestný čin spáchán. O pachateli se lze mnoho dozvědět, pokud se z místa činu zjistí modus operandi, a také z charakteru nástrojů, které byly použity. Ze stop nalezených na místě činu pak lze dovodit i pachatelův motiv.²⁰¹

Protokol o ohledání místa činu je sepsán ve smyslu § 55 trestního řádu a také se řídí kriminalistickými doporučeními. Popis objektu tak musí být jednoznačný, popisuje se od obecného ke zvláštnímu, číselné označení stop a objektů musí odpovídat jejich označení v dokumentačním materiálu a vzdálenosti se uvádějí kvantitativně v mírách. Předměty a věci se popisují ve vzájemné souvislosti, popisuje se pouze reálný stav, nikoli úvahy. Protokol se skládá ze tří částí, a to z úvodní, popisné a závěrečné. Úvodní část protokolu obsahuje datum a místo, kde se ohledání provádí. Dále se uvede, v souvislosti s jakou událostí se ohledání provádí, který orgán činný v trestním řízení ho provádí, a označí se i další osoby, které byly přítomny. Nakonec se uvede, jaký podnět vedl k provedení ohledání místa činu, podmínky ohledání a čas, kdy bylo ohledání započato a kdy skončilo. Druhá část protokolu se nazývá část popisná a obsahuje přesný popis objektu a nalezených stop. V závěrečné části se uvede především seznam stop a zda byly například odeslány k expertize.²⁰²

Mezi typická místa, kde je páchána mravnostní kriminalita, řadíme odlehlá místa v terénu, např. parky, louky, dále výtah, chodby domů.²⁰³ V terénu lze na místě činu nalézt stopy svědčící o pobytu pachatele i znásilněné osoby, např. stopy obuvi nebo stopy po zápase

²⁰⁰ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 317.

²⁰¹ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 69-70.

²⁰² MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přepracované a doplněné vydání. V Praze: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 325-326.

²⁰³ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 129.

mezi nimi, což mohou být například utržené části oděvů. V uzavřeném prostoru se ohledává především místo, kde ke znásilnění došlo. Jestliže je například takovým místem postel v bytě, hledají se stopy na prostěradle, matraci a podobně.²⁰⁴ Pokud je znásilnění páčáno deviantním pachatelem, rozlišujeme dvě místa činu, a to takové, kde pachatel oběť pozoruje a typuje, a místo, kde dojde k samotnému znásilnění. Místo, ze kterého si pachatel svou oběť typuje a pozoruje ji, je pro vyšetřovatele velmi důležité, protože je na něm zpravidla nejvíce stop.²⁰⁵

6.3. Prohlídka těla

Prohlídka těla patří mezi další typické vyšetřovací úkony k objasnění trestného činu znásilnění. K zajištění stop je důležité, aby prohlídka těla byla provedena co nejdříve po znásilnění.

Stopy násilí a stopy sexuálního ukájení pachatele se zjišťují pomocí prohlídky těla. Pokud je nalezeno sperma na těle oběti, provede lékař poševní stěr. Na těle oběti se také mohou vyskytovat různá poranění svědčící o zápase s pachatelem. Sperma pachatele může být na těle oběti, ale i na jejím oděvu. Odebírá se též biologický materiál zpod nehtů.²⁰⁶

Vyšetření provádí lékař na základě žádosti orgánu činného v trestním řízení. V takovém případě má poškozená osoba povinnost se prohlídce podrobit dle §114 trestního řádu. Situace, kdy poškozená osoba sama vyhledá lékaře bezprostředně po znásilnění, je velmi výjimečná. Při vyšetření lékař zaznamenává lokace zranění do formuláře, který obsahuje údaje o pacientovi, schéma lidské postavy a druhy ran a slouží jako příloha lékařské zprávy.²⁰⁷ Prohlídka těla může být nařízena i u podezřelé osoby, která může mít na těle stopy po obraně oběti. Typické bývají například stopy po kousání a škrábání. Lékař také zpravidla podezřelou osobu podrobí testům na pohlavně přenosné choroby.²⁰⁸

Lékař by měl při prohlídce nejdříve zjistit anamnézu. V případě znásilnění tedy ověřuje, jak došlo ke kontaktu s pachatelem, zda došlo k násilí, jak se oběť bránila, zda oběť

²⁰⁴ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 471.

²⁰⁵ STRAUS, Jirí. *Kriminalistická metodika*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 129.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 129-130.

²⁰⁷ KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, c2008. Jessenius, s. 182-183.

²⁰⁸ STREJČ, Přemysl. *Soudní lékařství pro právníky*. Praha: C.H. Beck, 2000. Beckova skripta, s. 76.

projevila vážně míněný odpor, jestli došlo k pohlavnímu styku, popřípadě k ejakulaci, a kde se sperma nachází. Po zaznamenání anamnézy do lékařské zprávy lékař provede samotnou prohlídku těla. Při prohlídce těla lékař zkoumá, zda jsou na těle známky po souloži, známky po fyzickém násilí a také, zda oběť není nebo nebyla pod vlivem alkoholu, sedativ či drog nebo zda netrpí fyzickým handicapem.²⁰⁹ Znásilněná osoba může mít poranění například na krku nebo ústech, pokud se ji pachatel snažil umlčet, také na rukou a nohou a na vnitřních stranách stehen mohou být krevní podlitiny. K poranění genitálií dochází spíše výjimečně, častější bývají otoky a oděrky v okolí genitálu. Znásilněná osoba ale může být samozřejmě i bez jakéhokoli poranění.²¹⁰ Poté lékař odebere biologický materiál. Biologický materiál se odebírá pomocí stěru spermatu, krve a slin, kterými je potřísněno tělo oběti, případně se provede stěr z úst, z okolí genitálu a z rektu. Z odběru krevního vzorku lze zjistit například výskyt HIV, hepatitidy, alkoholu či drog. Z odběru moči lékař zjišťuje, zda se v těle nenachází drogy či léky. Lékař může pořizovat fotodokumentaci a zajišťovat věcné důkazy, např. oblečení oběti. Nakonec vyhotoví lékařskou zprávu, která může sloužit jako podklad při vypracování znaleckého posudku. Musí obsahovat čas a okolnosti, za kterých se znásilnění odehrálo dle výpovědi oběti, datum, čas a závěr vyšetření.²¹¹

6.4. Rekognice

Rekognice znamená znovupoznání, což je psychofyziologický proces v mozku, díky kterému je člověk schopen zapamatovat si vnímané a později si ho vybavit. Také díky tomuto procesu člověk dokáže srovnat vybavenou představu s aktuálním předváděným objektem, kterým může být osoba nebo věc.²¹² Rekognice je upravena v § 104b trestního řádu a je považována za jednu ze zvláštních forem dokazování. Dalšími zvláštními formami je konfrontace, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě.

Jelikož je znásilnění pro oběť velmi traumatizujícím zážitkem, je nutné ji předem psychicky uklidnit a připravit ji na to, že znovu uvidí pachatele.²¹³

²⁰⁹ KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, c2008. Jessenius, s. 184-198.

²¹⁰ STREJC, Přemysl. *Soudní lékařství pro právníky*. Praha: C.H. Beck, 2000. Beckova skripta, s. 76.

²¹¹ KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, c2008. Jessenius, s. 184-198.

²¹² MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 345.

²¹³ Tamtéž, s. 474.

Subjektem znovupoznání může být vždy jen ta osoba, která objekt v minulosti vnímala svými smysly. Nemělo by docházet k opakování rekognice, protože poznávající osoba by mohla být ovlivněna předchozím znovupoznáváním. Výjimka nastává v případě, kdy poznávající osoba při rekognici odmítala prokázat totožnost objektu, i když jeho totožnost zná.²¹⁴ Subjektem v užším pojetí tedy může být podezřelý, obviněný nebo svědek. Tyto osoby se před rekognicí vyslechnou o okolnostech, za kterých objekt vnímaly, a také o znacích a zvláštnostem dle kterých lze objekt poznat. Objekt jim nesmí být ukázán před provedením rekognice. Pokud vznikne rozpor mezi jejich výpovědí a provedenou rekognicí, vyslechnou se tyto osoby znovu.²¹⁵

Objektem rekognice podle trestního řádu může být osoba nebo věc. Pokud má podezřelý, obviněný nebo svědek poznat osobu podle jejího vzhledu, musí být tato osoba mezi nejméně třemi dalšími osobami, přičemž by se tyto osoby neměly výrazně odlišovat a poznávaná osoba si sama vybírá, kam se zařadí mezi ukazované osoby. V případě, že poznávanou osobu nelze při rekognici ukázat, provede se rekognice pomocí fotografií. Pokud má být osoba poznána podle hlasu, umožní se jí, aby hovořila mezi dalšími osobami opět v libovolném pořadí. Když je objektem věc, ukáže se poznávající osobě ve skupině věcí téhož druhu, pokud je to možné.²¹⁶

Ve kterých znacích by se předváděné osoby neměly výrazně odlišovat, vyplývá z kriminalistické a soudní praxe. Jedná se o identifikační znaky, jako je pohlaví (matoucí může být např. muž převlečený za ženu), etnikum (pokud se jedná o etnikum, které má výrazně odlišné znaky od jiných etnik), věk (v některých případech lze hovořit o tzv. zdánlivém věku, pokud se osoba zdá mladší či starší, než ve skutečnosti je), oblečení (v případě, že bylo oblečení uvedeno ve výpovědi), výška, stavba těla a také barva, délka a hustota vlasů a vousů. Lze sem také zařadit tzv. zvláštní identifikační znaky, mezi které patří například jizva, tetování, mateřské znaménko atd.²¹⁷

O rekognici je nutné sepsat protokol ve smyslu § 55 odst. 3 trestního řádu. Protokol o rekognici se skládá zpravidla ze tří částí. V první části je uvedeno, za jakým účelem byla rekognice provedena, kdo, kdy a kde ji provedl. Také osobní data poznávající i poznávané

²¹⁴ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 346.

²¹⁵ Viz § 104b trestního řádu.

²¹⁶ Viz § 104b trestního řádu.

²¹⁷ KONRÁD, Zdeněk a VESELÁ, Jitka. *Rekognice*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, s. 54.

osoby a obsah jejich poučení. Druhá část protokolu obsahuje především popis podmínek, které existovaly při provádění rekognice a její průběh, včetně způsobu umístění a pořadí, ve kterém byly osoby nebo věci ukazovány. Též se zde uvede, podle jakých znaků poznala poznávající osoba poznávaný objekt. V poslední části jsou zapsány případné námítky a připomínky účastníků a podpisy, které potvrzují, že je protokol správně vyhotoven.²¹⁸

Rekognice je podle mého názoru velmi důležitý důkazní prostředek u trestného činu znásilnění, a to jak z pohledu trestního práva procesního, tak i kriminalistiky. Rekognice živých osob je zcela jistě náročná na svou přípravu z hlediska požadavku na to, aby se předváděné osoby od sebe významně neodlišovaly. Problematická je pak rekognice, která se koná až po nějakém čase, a obviněný si například nechá narůst dlouhé vlasy a vousy. Také je třeba mít na paměti neopakovatelnost tohoto důkazního prostředku, k čemuž se ostatně vyjadřuje i řada akademiků. Podle Císařové by rekognice měla být považována za neopakovatelný úkon, protože opakované předvádění objektu může mít negativní vliv na poznávací schopnosti poznávající osoby. Pokud by došlo například k tomu, že by proběhla rekognice, ale nebyly by splněné některé procesní podmínky takového úkonu, a muselo by dojít k jeho opakování, dala by se zpochybnit věrohodnost takové rekognice.²¹⁹ Jelínek zastává názor, že půjde zpravidla o neopakovatelný úkon s ohledem na podmínky provedení rekognice stanovené v trestním řádu. K provedení rekognice je nutné přibrat minimálně jednu další nezúčastněnou osobu²²⁰, poznávaný objekt nesmí být ukázán poznávající osobě před rekognicí²²¹ a o jejím průběhu musí být, jak již bylo zmíněno výše, řádně sepsán protokol ve smyslu § 55 odst. 3 trestního řádu.²²² Brázda je též toho názoru, že rekognice je neopakovatelný úkon, protože trestní řád výslovně stanovuje, že osoba nebo věc nesmí být poznávající osobě ukázána před provedením rekognice.²²³ Šámal se domnívá, že rekognice je v zásadě neopakovatelným úkonem, ale nevylučuje se, aby byla opakována rekognice tak, že nejdříve se provede podle fotografie a poté dojde i k rekognici živých osob. Při hodnocení výsledku se v tomto případě musí přihlídnout k tomu, že nejdříve byla osoba

²¹⁸ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. Eupress, s. 130-131.

²¹⁹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Linde, 2004. Vysokoškolské právnícké učebnice, s. 365-366.

²²⁰ Viz 104b odst. 1 trestního řádu.

²²¹ Viz 104b odst. 2 trestního řádu.

²²² JELÍNEK, Jirí. *Trestní právo procesní*, 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 427-428.

²²³ BRÁZDA, Jan. *Je rekognice „in natura“ opakovatelný, nebo neopakovatelný úkon? Bulletin Advokacie*. 2013, 2013(10), 41.

poznávána dle fotografie.²²⁴ Jsem toho názoru, že z povahy rekognice lze mít za to, že se jedná o neopakovatelný úkon, především pak s ohledem na § 104b odst. 2 trestního řádu.

Dále je pak třeba mít u rekognice na paměti, že poznávaná osoba má povinnost se k rekognici dostavit, ale jde pouze o pasivní účast. Nejedná se tedy o úkon, kde by se obviněný musel sebeobviňovat, což by bylo v rozporu s jeho právy, neboť obviněný nesmí být nucen ke svému sebeobviňování. Rozdílná situace pak nastává v případě, kdy je obviněný vyzván k hlasovému projevu. V takovém případě se už jedná o aktivní jednání obviněného a měl by být předem poučen o tom, že má právo odmítnout provést hlasový projev.²²⁵

6.5. Expertizy

Při vyšetřování sexuálních trestných činů se nejčastěji využívá soudně lékařská expertiza, soudně psychiatrická expertiza, sexuologická expertiza a kriminalistická expertiza.

Soudně lékařskou expertizou se například zjišťuje, zda na těle oběti či těle pachatele jsou stopy po násilí nebo po obraně, zda ke znásilnění mohlo dojít tak, jak vypovídá oběť, zda došlo k defloraci a jaké jsou následky na těle oběti po znásilnění.²²⁶

Kriminalistická expertiza využívá biologickou expertizu, která se zabývá biologickými stopami, dále trasologickou expertizu, která zkoumá otisky částí těla, ale i obuv a oděv, aby bylo možné zjistit totožnost pachatele, a chemickou expertizu, jejímž úkolem je zkoumat tzv. mikrostopy.²²⁷ Mikrostopy jsou stopy, které např. pro svůj malý rozměr nejsou pouhým okem viditelné. Půjde tak například o textilní vlákno, prachové částice nebo biologické stopy pod nehty oběti.²²⁸

Soudně psychiatrickým vyšetřením se zjišťuje, zda pachatel netrpí duševní poruchou, popřípadě jakou. Psychiatr také zkoumá, zda existuje předpoklad, že pachatel bude trestnou

²²⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 1537-1550.

²²⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*, 5.vydání. Praha: Leges, 2018, s. 427-428.

²²⁶ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 475.

²²⁷ Tamtéž, s. 475.

²²⁸ STRAUS, Jiří a VAVERA, František. *Slovník kriminalistických pojmů a osobností*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 124.

činnost opakovat a zda je jeho pobyt na svobodě nebezpečný pro společnost. Dále se vyjadřuje k tomu, zda je žádoucí nařídit ústavní léčení nebo jiné opatření.²²⁹ Znalecký posudek z oboru psychiatrie se skládá ze tří částí. V první části jsou obsaženy důležité informace ze zdravotnické dokumentace, výpis ze spisu, vyšetření posuzovaného a výsledky pomocných vyšetření, například psychologického vyšetření, EEG²³⁰ apod. Druhá část se zabývá hodnocením části první a určuje psychiatrickou diagnózu. V této části je také hodnoceno, zda zjištěná diagnóza mohla mít vliv na věrohodnost výpovědi posuzovaného. V poslední části znalec odpovídá na otázky, které mu byly položeny. Poté přiloží znaleckou doložku.²³¹

Pomocí sexuologické expertizy se zjišťuje vývin pohlavních orgánů pachatele, mimo to se zkoumají vývojové anomálie a zda je schopen soulože a oplodnění. Dále se zjišťují pachatelovy sexuální preference, jak často cítí potřebu pohlavního ukojení a zda netrpí poruchou sexuální preference.²³² Rozvržení posudku na tři části je stejné jako u psychiatrické expertizy.

Znalecký posudek soud vždy hodnotí jako jeden z důkazů. Soud nemá odborné znalosti z výše uvedených oborů, ale hodnotí vždy rozsah posudku, jak byly vyvozeny závěry, a úplnost a správnost posudku. Soud také může znalce vyzvat k doplnění nebo přibrat znalce jiného.²³³

²²⁹ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 475.

²³⁰ EEG je zkratka pro elektroencefalografii, která se používá pro zjištění aktivity mozku.

²³¹ BRICHČÍN, Slavoj a KALVACH, Zdeněk. *Soudní psychiatrie a sexuologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003, s. 68-69.

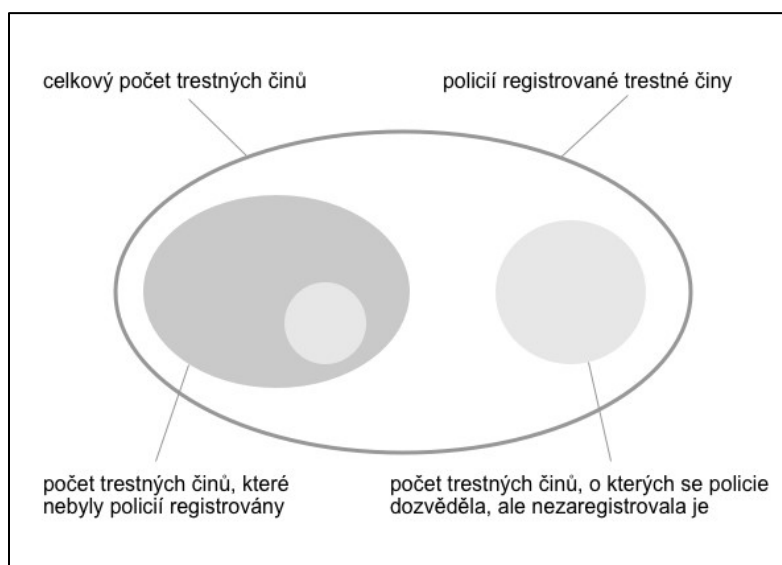
²³² MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 475.

²³³ BRICHČÍN, Slavoj a KALVACH, Zdeněk. *Soudní psychiatrie a sexuologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003, s. 69.

7. Latentnost trestného činu znásilnění

Latentní kriminalita je tzv. skrytá kriminalita. Jedná se o trestné činy, které nejsou oznamovány, a tudíž pachatelé za ně nejsou ani stíháni. Tato kriminalita se tak nedostává vůbec do statistických údajů. U latentní kriminality shledávám dva největší problémy. Zaprvé jsou kvůli ní velmi zkreslené statistiky a nelze tedy sledovat vývoj takové kriminální činnosti. Zadruhé, pokud oběť neoznámí trestný čin, nebude vůbec zahájeno trestní stíhání proti pachateli, a ten tak může dál páchat trestnou činnost. Nízká motivace k oznámení trestného činu znásilnění má různé důvody, například nedůvěru k orgánům činným v trestním řízení, stud, strach z pachatele a mnohé další.

Může být sporné, co vše spadá do latentní kriminality. V této souvislosti se můžeme setkat s pojmy *temné* a *šedé číslo*. *Temné číslo* představuje rozdíl mezi počtem skutečně spáchaných trestných činů a počtem trestných činů, které jsou v evidenci kriminálních statistik. Lze se s ním setkat ale i v různých dalších podobných významech, například jako rozdíl mezi zjištěnou a registrovanou kriminalitou. Také se můžeme setkat s pojmem *šedé číslo* kriminality, a to má také několik významů. *Šedé číslo* představuje případy, kdy pachatel byl trestně stíhán, ale nikoli odsouzen, nebo může představovat počet trestných činů, o kterých se orgány činné v trestním řízení dozvěděly, ale nebyl zjištěn konkrétní pachatel.²³⁴

Obrázek 1 - Rozdíl mezi skutečnou a latentní kriminalitou.²³⁵

²³⁴ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice, s. 143-144.

²³⁵ Tamtéž, s. 144.

Pro každý trestný čin je typická jiná míra latentnosti. Nejčastěji se podle Čírtkové obrací na orgány činné v trestním řízení osoby, které se staly oběťmi podvodů, krádeží motorových vozidel a vloupání do bytů. K vysoké míře oznamování těchto trestných činů nejspíše přispívá fakt, že proti těmto událostem bývá člověk pojištěn a potřebuje dokumenty pro pojišťovnu. Na druhé straně pomyslné příčky v míře oznamování stojí násilné a sexuální trestné činy, které jsou pro oběť nejvíce traumatizující.²³⁶ Tento jev se označuje jako *viktimologický paradox*.²³⁷ Oběti se v těchto případech často bojí stigmatizace a reakce okolí a je pro ně jednodušší trestný čin vůbec neoznámít.²³⁸ Vysoká míra latence je také typická pro trestné činy majetkové v případě nižší škody, trestné činy páchané ve velkoměstech a u bagatelních trestných činů, které byly spáchány mládeží.²³⁹ Viktimologické výzkumy ukazují, že přibližně polovina obětí v Evropské Unii neoznamuje, že se stala obětí trestného činu.²⁴⁰ Trestný čin znásilnění patří mezi trestné činy, u kterých je nejvyšší míra latence. Odhady dokonce hovoří o tom, že u trestného činu znásilnění oběti ohlašují takové jednání pouze v jedné desetině až jedné třetině případů.²⁴¹

Pro trestný čin znásilnění je velmi typické, že se oběť obrací na orgán činný v trestním řízení až po delší době, která uplynula od samotného znásilnění.²⁴²

Rozhodnutí oběti, že podá trestní oznámení, často záleží na životní situaci, ve které se právě nachází, na pocitu bezpečí a jejích existenčních potřebách.²⁴³ Podle Gřivny a Drápala je latentnost nejvíce ovlivněna úrovní právního vědomí občanů, intenzitou formální i neformální kontroly a tolerancí obětí. Nejvýznamnějšími faktory, proč se oběť rozhodne trestný čin oznámít či neoznámít, je charakter trestného činu, oběti i oznamovatele a vztah oběti k pachateli. Ochota občanů podávat trestní oznámení se pak nejvíce odráží v míře latentnosti, protože právě trestní oznámení je nejčastější způsob, jakým se lze

²³⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 50-61.

²³⁷ VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice, s. 197.

²³⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 50-61.

²³⁹ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Vysokoškolské učebnice, s. 31.

²⁴⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 50-61.

²⁴¹ GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 36-37.

²⁴² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 52.

²⁴³ Tamtéž, s. 53.

dozvědět o trestné činnosti.²⁴⁴ Weiss a Krulová zastávají názor, že na neoznamování trestného činu znásilnění má vliv i nedostatečné sebeuvědomění žen a také mnoho mýtů o podílu oběti na takovém trestném činu.²⁴⁵

Typickým pachatelem trestného činu znásilnění je osoba, kterou oběť zná. Tato okolnost oběť velmi mate a často pochybuje o tom, zda se jednalo vůbec o znásilnění. Pokud je pachatelem neznámá osoba, oběť většinou nepochybuje, že o znásilnění skutečně šlo. Pokud se oběť sebeobviňuje z toho, co se stalo, je pro ni velmi složité se odhodlat podat trestní oznámení. Podle toho, zda si oběť uvědomuje, co se stalo, a zda trestný čin oznámila, dělí Ludmila Čírtková oběti do 4 typů. *Oficiální oběť* nazývá oběť, která trestný čin oznámila. *Latentní oběť* je oběť, která nepodala trestní oznámení. *Atypická pravá oficiální oběť* je typ oběti, která se necítí být obětí trestného činu znásilnění, a to ani v případě, kdy už bylo zahájené trestní stíhání proti pachateli. Posledním typem je *atypická latentní oběť*, která si neuvědomuje, že se stal trestný čin a necítí, že se stala obětí.²⁴⁶

Z výše uvedeného tedy jasně vyplývá, že zda oběť oznámí trestný čin znásilnění, záleží na tom, jestli pachatele znala, a také na tom, jak takový čin sama posuzuje. Pokud pachatele znala, často taková oběť trestný čin vůbec neoznámí, a navíc často pochybuje, zda se jednalo o znásilnění. Ze statistik Policie ČR navíc vyplývá (tabulka č. 4), že u trestného činu znásilnění se jedná spíše o pachatele, kterého oběť zná, tudíž se lze domnívat, že latentnost, s ohledem na uvedené, v těchto případech bude vysoká. Nejvyšší počet obětí, které pachatele znaly, jsou pak podle statistik bývalé manželky, spolužáci, manželky a družky nebo ženy ve společné domácnosti.

²⁴⁴ GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 37.

²⁴⁵ KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, c2008. Jessenius, s. 101.

²⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 54-59.

Objasněné skutky v ČR podle vztahu objektu napadení k pachateli v jednotlivých letech										
Objekt:	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Vlastní dítě	30	22	19	10	10	22	10	17	7	8
Dítě, kde jeden z rodičů je druh/družka, přítel	15	27	18	14	18	23	11	18	16	5
Dítě v bl. příb. vztahu (vnuk, vnučka...)	4	7	13	14	13	4	7	6	3	0
Dítě ve vzdál. poměru (synovec, neteř, ...)	10	10	8	8	12	13	10	12	8	3
Dítě svěř. k dozoru (vych. učitel, ved. kroužku, ...)	1	5	4	3	1	5	1	8	7	2
Dítě ve vztahu spolužáka, kamaráda	35	30	12	26	20	23	15	12	13	8
Dítě ve vzt. ke známé osobě (soused, známý)	28	14	31	21	15	19	24	16	17	8
Manželka	23	31	37	43	43	36	49	49	39	44
Družka/žena (spol. domác.)	50	50	39	35	47	45	33	32	42	36
Manžel	0	0	0	1	0	0	1	1	0	1
Druh, muž ve spol. dom.	1	3	1	1	1	1	1	1	3	0
Dospělá osoba v ostatním příb. vztahu než uvedené	2	2	3	6	2	1	8	2	1	1
Dospělá osoba s jiným vztahem, kamarád	19	18	18	21	39	26	21	30	25	27
Spolubydlící (mimo výše uvedené)	2	3	8	4	3	2	2	3	5	5
Bez vztahu	155	174	151	178	155	179	171	222	222	234
Bratr	1	1	2	2	0	4	0	0	1	1
Sestra	8	4	4	3	2	2	7	3	2	1
Manžel v rozv. řízení	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Manželka v rozv. řízení	3	4	2	1	4	4	1	2	2	3
Bývalý manžel / registrovaný partner	0	0	0	0	0	1	3	8	4	7
Bývalá manželka / registrovaná partnerka	3	2	9	14	12	18	18	37	48	40
Spolupracovník (včetně nadříz. a podřízeného)	2	1	4	2	4	0	4	8	0	0
Bývalý(á) přítel(kyně)	43	35	35	39	20	26	13	0	0	0

Tabulka 4 - objasněné skutky v ČR podle vztahu objektu napadení k pachateli v jednotlivých letech. Výčet není kompletní. ^{247,248}

²⁴⁷ Statistika k trestnému činu znásilnění: Zveřejnění podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb. In: : Statistika Policie ČR [online]. [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statistika-k-trestnemu-cinu-znasilneni.aspx>

²⁴⁸ Statistika k trestnému činu znásilnění: Zveřejnění podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb. In: Statistika Policie ČR [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/trestny-cin-znasilneni.aspx>

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala problematikou trestného činu znásilnění, který je v současné době zakotven v § 185 trestního zákoníku. Mým cílem bylo věnovat se specifickým otázkám tohoto trestného činu, a to nejdříve z hlediska trestněprávního a následně kriminologického. Tyto dva úhly pohledu jsou podle mého názoru pro komplexní pochopení dané problematiky nezbytné. Některá svá tvrzení jsem doložila i statistickými tabulkami poskytnutými Policií ČR.

Trestný čin obecně musí splňovat určitá kritéria, která jsou obsažena v jeho skutkové podstatě. Jejím detailním rozbořením jsem se zabývala v první kapitole své práce, spolu se specifickými pojmy trestného činu znásilnění a vývojovými stadii tohoto trestného činu.

V trestním zákoně z roku 1961 byla dle mého názoru nevyhovující právní úprava trestného činu znásilnění. Objektivní stránka byla vymezena úžeji, než je tomu dnes a docházelo k tomu, že pachatel byl v některých případech potrestán mírnějším trestem, protože takové jednání bylo kvalifikováno jako vydírání nebo omezování osobní svobody. Až do roku 2001 byla podle zákona předmětem útoku trestného činu znásilnění pouze žena. Změna nastala až novelou č. 144/2001 Sb., které se věnuji mimo jiné v další části své diplomové práce. Nová právní úprava zohlednila jako možný předmět útoku i muže, což bylo dříve opomíjeno. Zároveň rozšířila objektivní stránku tohoto trestného činu kromě soulože i na jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží a umožnila trestat tento čin vyšší trestní sazbou. Tuto novelu považuji za pozitivní krok, především v souvislosti s ochranou obětí trestného činu. Nevyhovující také bylo, že sexuální trestné činy byly v tehdejší zákoně zařazeny do hlavy osmé zvláštní části a byly zařazeny mezi ostatní trestné činy proti lidské důstojnosti. Až s přijetím trestního zákoníku z roku 2009 byly začleněny do hlavy třetí zvláštní části, která se zabývá pouze trestnými činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Důležité je uvědomit si, že hlavním důvodem, proč se pachatelé dopouštějí tohoto trestného činu, není zpravidla sexuální frustrace, ale agrese a násilí. Většina pachatelů ani netrpí poruchou sexuální preference.

Trestný čin znásilnění představuje především zásadní zásah do života oběti, který může mít v mnoha případech i trvalé následky. Právě proto by se důsledky tohoto trestného činu neměly podceňovat. Práva a ochrana oběti se zcela jistě zlepšila v důsledku zákona

č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Tímto zákonem se rozšířila práva oběti a také přispěl k ochraně před sekundární viktimizací obětí. Čím větší bude ochrana obětí, tím méně bude podle mého názoru docházet k sekundární viktimizaci. Proto je nesmírně důležitá i oblast prevence. Vysoká latentnost trestného činu znásilnění totiž přímo souvisí se sekundární viktimizací a sociální stigmatizací obětí tohoto trestného činu.

O obětech i pachatelích trestného činu znásilnění existují mezi laickou veřejností mylné představy, které je třeba vyvracet empirickými poznatky. Mýty o znásilnění mohou totiž také ve svém důsledku ovlivňovat mínění veřejnosti i postupy a rozhodování orgánů činných v trestním řízení. Je nezbytné společnost lépe informovat o důvodech, proč se pachatelé tohoto trestného činu dopouštějí, a neustále posilovat prevenci, protože ta představuje zásadní způsob ochrany oběti před viktimizací. Navíc je potřeba si uvědomit, že pokud oběť trestný čin nenahlásí, nebude vůbec zahájeno trestní stíhání proti pachateli, a ten tak může dál páchat trestnou činnost. Ze statistik Police ČR vyplynulo, že oběť často pachatele znala, a taková okolnost také přispívá k tomu, že se oběť rozhodne tento trestný čin neohlásit. Podle mého názoru je až zarážející, že u trestného činu znásilnění oběti ohlašují takové jednání pouze v jedné desetině až třetině případů. Je proto potřeba bořit mýty a podporovat všemi dostupnými způsoby snižování latentnosti tohoto závažného trestného činu. Doufám, že i moje diplomová práce k této snaze alespoň trochu přispěla.

Seznam použitých zkratek

IKSP	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
PTSP	posttraumatická stresová porucha
TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
trestní řád	zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
trestní zákon	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva / Istanbulská úmluva	Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí
zákon o obětech trestných činů	zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů
zákon o soudnictví ve věcech mládeže	zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra, ZEMAN, Petr: *Znásilnění v ČR - trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-153-0.

BRÁZDA, Jan. *Je rekognice „in natura“ opakovatelný, nebo neopakovatelný úkon?* Bulletin Advokacie. 2013, 2013(10), ISSN 1210-6348.

BRICHČÍN, Slavoj a KALVACH, Zdeněk. *Soudní psychiatrie a sexuologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003. ISBN 80-7251-129-7.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Linde, 2004. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 80-7201-463-3.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upravené vydání Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.

ČÍŽKOVÁ, Johana, CÍSAŘOVÁ, Dagmar: *Rekodifikace sexuálních trestných činů*. Trestní právo č. 11/2002, ISSN 1211-2860.

GROTH, A. Nicholas a BIRNBAUM, H. Jean. *Men who rape: the psychology of the offender*. New York: Plenum Press, c1979. ISBN 978-0-306-40268-5.

GRĚVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4., aktualizované vydání Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3.

GRĚVNA, Tomáš a VÁLKOVÁ, Helena. *Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017*. Trestněprávní revue. 2017, 2017(9), ISSN 1213-5313.

GRĚVNA, Tomáš. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku*. Bulletin Advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2009, 2009(10), ISSN 1210-6348.

- GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.
- CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6.
- CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. Eupress. ISBN 978-80-7408-175-0.
- JELÍNEK, Jiří. *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. Bulletin Advokacie. 2017, 2017(4), ISSN 1210-6348.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-64-9.
- JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3.
- JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo procesní*, 5. vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-278-3.
- JELÍNEK, J. a kol.: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1.
- JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7.
- KONRÁD, Zdeněk a VESELÁ, Jitka. *Rekognice*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008. ISBN 978-80-7251-269-0.
- KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, c2008. Jessenius. ISBN 978-80-7345-161-5.
- KUCHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-047-8.
- MITLÖHNER, Miroslav. *Trestní právo hmotné*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-069-6.
- MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9.

NOVOTNÝ, Oto. *Kriminologie*. 2., přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-026-2.

NOVOTNÝ, František a SOUČEK, Josef. *Trestní právo hmotné*. 3., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2.

PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2618-2.

PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4332-5.

STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. 2., rozšířené vydání Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-124-3.

STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. 2., rozšířené vydání Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-095-6.

STRAUS, Jiří a VAVERA, František. *Slovník kriminalistických pojmů a osobností*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-258-5.

STREJČ, Přemysl. *Soudní lékařství pro právníky*. Praha: C.H. Beck, 2000. Beckova skripta. ISBN 80-7179-364-7.

SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-389-6.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.

ŠIMOVČEK, Ivan. *Kriminalistika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-343-8.

VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: k 1. 8. 2011*. Olomouc: ANAG, 2011. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-677-8.

VÁLKOVÁ, Helena a KUČHTA, Josef. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-429-2.

WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-2472-492-8.

WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. 2. vydání Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-419-9.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 144/2001, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění zákona č. 178/2018 Sb. [online]. [cit. 2020-04-07]. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=384&CT1=0>

Chart of signatures and ratifications of Treaty 210. Council of Europe [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>

Istanbul Convention: About the Convention. Council of Europe [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/about-the-convention>

Istanbul Convention: Historical background. Council of Europe [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/historical-background>

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb. Sněmovní tisk 45/0 část č. 1/6, [online]. [cit. 2020-04-16]. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=45&CT1=0>

NYTRA, Aleš. Právní a jiná úskalí Istanbulské úmluvy [online]. 2018 [cit. 2020-04-26]. Dostupné z: http://www.istanbulskaumluva.cz/assets/pravni_a_jina_uskali_iu.pdf

PTÁČEK, Radek, Ludmila ČÍRTKOVÁ a Ilja ŽUKOV. Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti. *Psychiatrie pro praxi* [online]. 2009 (10(6), s. 268-271 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2009/06/06.pdf>

Statistika k trestnému činu znásilnění: Zveřejnění podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb. In: : *Statistika Policie ČR* [online]. [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statistika-k-trestnemu-cinu-znasilneni.aspx>

Statistika k trestnému činu znásilnění: Zveřejnění podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb. In: *Statistika Policie ČR* [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/trestny-cin-znasilneni.aspx>

Tisková zpráva: Obavy z Istanbulské úmluvy se v ostatních státech nenaplnují [online]. 8.10.2019 [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/tiskova-zprava-obavy-z-istanbulske-umluvy-se-v-ostatnich-statech-nenaplnuji-176766/>

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. In: *Edice Smluv č. 210*. Istanbul: Council of Europe, 2011. [online]. [cit. 2020-04-24]. Dostupné také z: <https://rm.coe.int/1680462471>

Vláda dnes schválila nový akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí [online]. In: . 6.5.2019 [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/vlada-dnes-schvalila-novy-akcni-plan-prevence-domaciho-a-genderove-podmineneho-nasili-173446/>

WORLD HEALTH ORGANIZATION. Sexual violence: prevalence, dynamics and consequences. Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence [online]. Geneva: WHO publications, 2003, s. 11 [cit. 2020-04-16]. ISBN 92 4 154628 X. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42788/924154628X.pdf;jsessionid=B C4A4429BEB3282601BA478D610A3125?sequence=1>

1. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí

2. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. 12. 1963, sp. zn. 8 Tz 80/63

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 1. 1977, sp. zn. 4 To 40/76

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 10. 1968, sp. zn. 7 Tz 64/68

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. 1. 1978 sp. zn. 2 Tz 26/77

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 4. 2013, sp. zn. 2 To 12/2013

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 5. 2013, sp. zn. 2 To 8/2013

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 12. 2016, sp. zn. 2 To 107/2016

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. 10. 2004, sp. zn. 5 To 100/2004

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 1. 2015, sp. zn. 6 To 106/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 535/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 550/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 929/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2017, sp. zn. 3 Tdo 680/2017

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 7. 2017, sp. zn. 8 Tdo 751/2017

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994 sp. zn. 3 To 105/93

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 4. 2015, sp. zn. 2 To 17/2015

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka 1 - Registrované skutky v ČR podle stadia trestného činu v jednotlivých letech..	19
Tabulka 2 - Srovnání právní úpravy trestného činu znásilnění.	27
Tabulka 3 - Stíhané osoby v ČR podle pohlaví v jednotlivých letech.....	37
Tabulka 4 - objasněné skutky v ČR podle vztahu objektu napadení k pachateli v jednotlivých letech. Výčet není kompletní	63
Obrázek 1 - Rozdíl mezi skutečnou a latentní kriminalitou.	60

Trestný čin znásilnění

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o problematice trestného činu znásilnění, a to z pohledu trestněprávního i kriminologického. Cílem této práce je věnovat se specifickým otázkám tohoto trestného činu. Tato kvalifikační práce se skládá ze sedmi kapitol. V první kapitole jsou vysvětleny základní pojmy související s touto problematikou. Detailně je rozebrána skutková podstata trestného činu znásilnění, dále vztah mezi základní skutkovou podstatou a kvalifikovanými skutkovými podstatami a závěr této kapitoly pojednává o vývojových stádiích tohoto trestného činu. Dále se tato práce zabývá odlišnostmi trestného činu znásilnění a trestného činu sexuálního nátlaku a pohlavního zneužití. V další kapitole následuje stručný přehled o vývoji právní úpravy trestného činu znásilnění od roku 1961. Zde je zmíněna i tzv. Istanbulská úmluva, která se zabývá mimo jiné právě i problematikou znásilnění a je velmi aktuálním tématem. Kapitoly čtyři až sedm pojednávají o dané problematice z pohledu kriminologického a jsou doplněny statistickými poznatky, znázorněnými ve schemátu a tabulkách. Nejdříve se kriminologická část zabývá typologií pachatelů, především pak jejich rozdělením na pachatele s poruchou sexuální preference a bez této poruchy. Další kapitola je věnována obětem trestného činu znásilnění, a to i z pohledu zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestného činu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Okrajově jsou zde zmíněny i tzv. mýty o znásilnění. Následně se tato diplomová práce věnuje podrobné analýze jednotlivých vyšetřovacích úkonů, které jsou specifické pro vyšetřování trestného činu znásilnění, a to výslechem, ohledáním místa činu, prohlídkou těla, rekognicí a expertizami. Poslední kapitola řeší otázku latentnosti trestného činu znásilnění, tedy tzv. skrytou kriminalitu a její důvody.

Klíčová slova

Znásilnění, oběť, kriminologie

The Crime of Rape

Abstract

This thesis focuses on the theme of the crime of rape, both from the criminal law perspective and the criminological perspective. The objective of this thesis is to address some specific aspects of this crime. This qualification work consists of seven chapters. In the first chapter, basic terms related to this theme are explained. Basic body of the crime of rape is analysed in detail, then the relationship between the basic body and qualified bodies and the final part of this chapter analyses the development stages of this crime. This thesis also deals with differences between the crime of rape and the crime of sexual coercion and sexual abuse. One chapter shows a concise overview of how the legislation on the crime of rape has developed since 1961. The so-called Istanbul Convention is mentioned here too, dealing with the crime of rape, which is a very current topic. The chapters four to seven analyse the theme from the criminological perspective and are completed with statistical data presented in a diagram and in charts. First of all, the criminology part shows the typology of the offenders, dividing them in two groups: offenders with a sexual preference disorder and without this disorder. Another chapter deals with the victims of the crime of rape, namely also from the perspective of the Act No. 45/2013 Coll. on victims of crimes and on the amendment of certain laws, as amended. The so-called rape myths are mentioned here marginally. Subsequently, this thesis presents a detailed analysis of the respective investigative acts that are specific for the investigation of rape, namely interrogation, crime scene investigation, body examination, recognition and expert reports. The last chapter looks at the latency of the crime of rape i.e. hidden crimes and the reasons for that.

Key words

Rape, victim, criminology